

Polemika

Filologija laži

Uz knjigu Stjepana Babića: *Hrvanja hrvatskoga*,
Školska knjiga, Zagreb, 2004.

154

I ova Babićeva knjiga je poput prethodnih i poput niza njegovih članaka sva u znaku nekakve borbe protiv vanjskih i unutrašnjih neprijatelja, kako i priliči nacionalizmu jer ta ideologija živi od pravljenja priča o neprijateljima i o ugroženosti opstanka. Ono što, međutim, nikako ne priliči svemu tome je činjenica da je autor knjige nominalno lingvist i da bi knjiga trebala predstavljati lingvističku knjigu.

Sastavljena od već objavljenih Babićevih članaka s kraja 60-ih i iz razdoblja od 1995. do 2004. godine, ona pokazuje da autor dijeli svijet na Hrvate i na nehrvate, da rasistički klasificira pripadnike ljudske vrste na one koji imaju hrvatski mozak i na one koji nemaju hrvatski mozak, zahtijevajući od svih Hrvata da imaju isti, Babićev pogled na temu jezika (11). Taj ograničeni svijet, u kojem se sve vrti oko jezične ugroženosti, oštećenosti, zakinutosti, izgrađen je na priči o srpskom jezičnom unitarizmu.

Autor svuda vidi »uvijek budno oko unitarista« (164). Navodne unitariste ne imenuje, nego koristi taj pojam kao neodređenu množinu bez imena i prezimena. Na osnovi njega traži »da se hrvatski jezik oslobođi nanosa koje je prihvatio [...] unitarističkom prisilom«, »do 1990., u ona olovna vremena« (14, 7). Po njegovom mišljenju »su nas donedavno Srbi i srpski jezik ugrožavali« (243), to je bilo pravo »vukovsko razaranje norme hrvatskoga jezika«, to je bilo »nametanje srpskoga jezika koji su nam nametali Srbi od 1918. do 1939. pa jugoslaveni i unitaristi od 1945.« (161). Smatra da zato danas treba napraviti radikalne korake na planu jezika. U smjeru ostvarivanja tih koraka vodi nas pitanje »što bi sada kad smo slobodni od srpskoga nametanja i vukovskoga djelovanja, trebalo vratiti« (161). A na sam cilj nas dovodi autorov odgovor: trebalo bi nas »vratiti na 1918. i 1945.« (161). Na 1918. se trebamo vratiti zato što je od onda krenulo »nametanje«, »rashrvacaćvanje«, a na 1945. zato što su od onda »nametana« »internacionalistička obilježja«, »internacionalizmi« (14).

Ali što je s dokazima o rashrvaćivanju, o nametanju internacionalizama, o unitarizmu? Onaj tko iznosi takve teze i na osnovi njih zahtjeva korake od čitavog društva, mora iznijeti dokaze za svoje tvrdnje. Kad se pogleda što Stjepan Babić nudi kao dokaze — a to isto u međuvremenu ponavljaju i mnogi drugi u Hrvatskoj — onda se jezični unitarizam, rashrvaćivanje i nametanje otkrivaju kao velika laž, na čijem širenju rade najpoznatija imena hrvatske filologije.

Kao prvo, Babić i sam pobija svoju tvrdnju da su od 1918. Srbi »razarali normu hrvatskoga jezika« jer priznaje da čitavo vrijeme od 19. stoljeća »s normativnoga gledišta ostaje samostalan način normiranja hrvatskoga jezika za Hrvate« (27). Time kaže da nije bilo unitarizma. Slobodu normiranja u 19. i 20. st. priznaje i kad ističe »potrebno je da hrvatski lingvisti normiraju onako slobodno kao što su to mogli od ilijskih dana do Novosadskog dogovora« (42). Vrijeme navodne neslobode počinje, dakle, s Novosadskim dogovorom. Ali Babić pobija i neslobodu nakon Novosadskog dogovora. Naime, iako je Novosadski dogovor bio 1954., Babić i za razdoblje do 1967., dakle do same Deklaracije, ističe jezičnu slobodu i ravnopravnost varijanata: »Praksa i dalje ide normalnim putem: tekstovi se pišu ili u srpskoj ili u hrvatskoj varijanti i ako treba prilagodjuju se za drugu sredinu ili se, bez obzira koji je tekst prvi, oba smatraju autentičnima, npr. tekstovi u Službenom listu SFRJ koji i dalje ima dva izdanja za srpsko-hrvatsko jezično područje. Tako je u dva paralelna izdanja izašao i Ustav SFRJ« (34).

Babić za razdoblje nakon Novosadskog dogovora priznaje da su i najvišji organi vlasti potpuno sprovodili jezičnu ravnopravnost: »Kao pozitivan primjer mogu istaći najviše predstavničko tijelo, Saveznu skupštinu. U njoj se ravnopravnost jezika potpuno poštuje. Ona sebi ne može dopustiti ni praktično naрушavanje ravnopravnosti. Kako je nakon Novosadskog dogovora smatrala da u svoje poslovanje treba uvesti oba naziva, srpskohrvatski i hrvatskosrpski, ona ih je i uvela, ali oni u Saveznoj skupštini nipošto nisu istoznačnice. Iza tih dvaju naziva stoje dva sadržaja. Postoje dvije komisije: hrvatskosrpska i srpsko-hrvatska. Prva redigira tekstove u hrvatskoj varijanti, a druga u srpskoj« (35).

Za čitavo razdoblje nakon Novosadskog dogovora Babić piše da je u SFRJ hrvatska varijanta bila stvarno ravnopravna sa srpskom i da »je to stvarno priznato: a) izdavanjem ustavnog teksta na četiri jezika, b) izdavanjem Službenog lista SFRJ na četiri jezika, c) pisanjem natpisa na novčanicama na četiri jezika, d) izdavanjem putovnica i sličnih isprava na četiri jezika. Time je hrvatska varijanta stvarno priznata i stvarno ravnopravna sa srpskom i sa slovenskim i makedonskim književnim jezikom« (85).

To potvrđuje da je i u praksi sproveden tekst Novosadskog dogovora jer u njemu je istaknuta ravnopravnost varijanti, pisama, normativnih centara itd. Isti principi ugrađeni su i u zajednički pravopis i u zajednički rječnik, na čiju izradu je potaknuo Novosadski dogovor. Kako je moguće da su usprkos tim činjenicama autori poput Babića uspjeli izgraditi legendu da su Novosadski do-

govor, Pravopis iz 1960. i zajednički Rječnik dviju matica iz 1967. znak neravnopravnosti i unitaristički čin?

Uspjeli su služeći se postupcima koje Babić iznosi u ovoj knjizi publicirajući u njoj ponovo svoje članke koji su doveli do rušenja Novosadskog dogovora, Pravopisa i Rječnika. Najčešće primjenjivani postupak vidljiv je u nizu primjera. Tako npr. u Novosadskom dogovoru piše da »oba pisma, latinica i cirilica, ravnopravna su« (35). Babić to citira i kaže da nisu ravnopravna jer »Hrvati se u slobodnom izboru ne služe cirilicom, a Srbi se u pretežnoj većini ne služe latinicom. Ravnopravnosti nema ni u službenoj upotrebi. Na televiziji se cirilica samo izuzetno pojavljuje. Beogradski se studio služi latinicom« (36). Babić dakle želi pobiti ravnopravnost, ali tako da ne navodi dokaze za neravnopravnost, nego za nešto sasvim drugo: za učestalost upotrebe. Pravi se da ne zna što znači ravnopravnost: ravnopravnost znači da svatko ima pravo koristiti bilo jedno bilo drugo pismo. A to je potpuno neovisno od učestalosti upotrebe. Npr. po učestalosti upotrebe se jako razlikuju ravnopravni jezici u Švicarskoj: njemačkim govori 64% stanovništa, francuskim 19%, talijanskim 8%, retroromanskim 1%, a svejedno su to četiri ravnopravna jezika u Švicarskoj. Ravnopravnost nečega nije isto što i njegova učestalost.

Babić nastavlja koristiti istu tehniku. Citira iz Novosadskog dogovora »oba izgovora, ekavski i ijekavski, također su u svemu ravnopravna«, pa i kod toga kaže da nisu ravnopravna poistovjećujući neutemeljeno ravnopravnost i učestalost upotrebe: tvrdi da savezne institucije »pretežno upotrebljavaju srpsku varijantu, a prema tome i ekavski izgovor« (36). Opet se pravi da ne zna kako ravnopravnost znači da svatko ima pravo koristiti bilo jednu bilo drugu varijantu. A učestalost ne može biti jednaka već i zbog toga što broj govornika pojedine varijante nije jednak. Što se tiče saveznih institucija, u njima su bili i predstavnici Makedonije i Slovenije, koji kad su govorili ovim, njima stranim jezikom koristili su ekavsku varijantu jer su i njihovi materinski jezici ekavski. Predstavnici Hrvatske, Bosne i Crne Gore u saveznim institucijama kad su se javljali za riječ nisu morali prelaziti na ekavsku varijantu, što potvrđuje da je ijekavska varijanta bila ravnopravna i u saveznim institucijama. Usput rečeno, i sam Babić je istakao pozitivan primjer jezične ravnopravnosti u najvišjem predstavničkom tijelu, Saveznoj skupštini (35).

Babić se inače stalno poziva na ravnopravnost, a kad se zbog ravnopravnosti nakon Novosadskog dogovora koristi dvodijelni naziv u naslovima poput *Društvo nastavnika srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog jezika*, onda kaže da »je ravnopravnost time dotjerana do apsurda. Po dva puta se navodi ime svakog naroda!« (44). Sad mu smeta što se dva puta navode imena svakog naroda. Time pokazuje da njemu nije do ravnopravnosti, nego izmišljala prigovore bez pokrića jer po svaku cijenu želi napraviti konflikt. Tvrdi da se složenim nazivom »zapravo prikriva nametanje«, a nedostatak dokaza za tu tvrdnju nadomešta demagogijom: »da nije tako, ne bi se unitaristi za nj borili tako žestoko« (44). No tko su ti navodni unitaristi, kako se manifestira taj unitarizam, u čemu se očituje nametanje — za sve to Babiću nedostaju dokazi.

Kaže »nisam ni protiv toga da se zbog kojih razloga upotrijebi i naziv s oba narodna imena, ali sam protiv toga da se on silom nameće« (44–45). Prešućuje da se dvodijelni naziv ne nameće narodu jer u Novosadskom dogovoru piše da je to termin za »službenu upotrebu«, i to zbog ravnopravnosti naroda i varijanti. Na to podsjeća i Jonke braneći zaključke Novosadskog dogovora (*Jezik* 16/1, 1968, 18): »U tim zaključcima se konstatira da su oba izgovora (ijekavski i ekavski) i oba pisma (latinica i cirilica) u svemu ravnopravna« te da »je u službenoj upotrebi nužno u nazivu jezika uvijek istaći oba njegova sastavna dijela (srpskohrvatski, hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski, srpski ili hrvatski), ali u neslužbenoj upotrebi dopušteni su i nazivi hrvatski, srpski«.

U Rječniku dviju matica čiju izradu je pokrenuo Novosadski dogovor ističe se postojanje varijanata tako što su varijantski različite riječi ravnopravno navodene. A Babić kritizira izrađivače Rječnika: »pošli su na najgore moguće rješenje: riječi koje se razlikuju u hrvatskoj i srpskoj varijanti navodili su usporedno« (36). Znači ono što je najveći mogući izraz ravnopravnosti Babić naziva najgorim mogućim rješenjem. Zašto bi to bilo najgore moguće rješenje, ostaje nepoznato. Babić se tuži što su izrađivači Rječnika pazeci na ravnopravnost čak i u definicije riječi unosi »rijeci s istočnog i zapadnog jezičnog područja, jedne pored drugih, odvojene zarezom« (36). Pa to je oličenje ravnopravnosti, kakvo neće naći nigdje dalje u svijetu, ali Babić ovdje temu ravnopravnosti ni ne spominje.

Umjesto toga kaže o Rječniku da »razlike nastojimo uporno prikriti« (53) u »unitarističima poslovima kao što je bio Rječnik hrvatskosrpskog/srpskohrvatskog književnog jezika« (113). Čovjek stvarno mora biti debelokožac da napise takvu svjesnu laž. Naime, na drugom mjestu Babić i sam priznaje o Rječniku »težnja za ravnopravnosću očituje se u opisu značenja«, npr. »azot — gas, plin bez boje i mirisa, jedan od glavnih sastojaka vazduha, zraka« (66). Citirani primjeri pokazuju da su urednici Rječnika sve podredili ravnopravnosti, do koje je Babiću inače, navodno, jako stalo. A ovdje čak i tome prigovara: »Sami primjeri pokazuju kako je takav način pisanja nenormalan, kako nepotrebno optereće opseg rječnika« (66).

Rječnik je pokazivao razlike između varijanata, uvrstio je usporedno varijantski različite riječi, paralelno ih je navodio i u definicijama, do te mjere da mu je Babić prigovorio neprirodnost izražavanja. Nakon svega toga Babić ima obraza napisati o Rječniku da je izrađen »s nastojanjem da pokaže kako je hrvatsko-srpski književni jezik potpuno jedinstven, to jest da među varijantama nema nikakvih razlika« (65). Kao da u Rječniku ne postoji nizanje varijantskih dvostrukosti Babić izvodi zaključak da Rječnik prikriva razlike: »Rječniku i ne mora biti cilj da pokaže razlike, ali ih ne smije ni prikrivati« (65).

Budući da Rječnik nudi dvostrukе varijantske oblike, omogućava korisniku da slobodno izabire između njih. A Babić piše kako Rječnik nastoji da »svakome onemogući bilo kakav izbor« riječi (87). O ostvarenjima ravnopravnosti u Rječniku kaže da »nisu bila na putu koji vodi istinskoj ravnopravnosti i pravom bratstvu. Dokaz da sam u kritici imao pravo, vidi se već i po tome što se

stvarno prihvaća. Kritizirao sam neprirodna dvostručenja u rječnicima [...] i sad imam pismenu izjavu da se to mijenja«: isječak iz izjave potvrđuje kako je postigao da »dupliciranje je zadržano samo tamo gdje neće izgledati neprirodno i nategnuto« (57). Pokazatelji ravnopravnosti su ovdje za Babića »neprirodna dvostručenja«, nije mu više bitna ravnopravnost varijanata nego estetska strana Rječnika, a kao dokaz za opravdanost svoje kritike navodi to što su je urednici Rječnika pomirljivo prihvatali za naredne tomove. Iz toga se vidi da kad netko pravi ustupke nacionalistima kakav je Babić da bi ih smirio, njima to služi samo kao potvrda da su u pravu i da nastave još intenzivnije.

Babićeva kritika je bila naručena od strane Matice hrvatske, koja je potom zbog navodne neravnopravnosti obustavila zajednički rad na Rječniku i objavljanje narednih tomova. Pri ispunjavanju naručenog zadatka Babić je suočivši se s ravnopravnim navodenjem varijantskih dvostrukosti u Rječniku prigovore morao izmišljati. Zato mu smeta baš navodenje varijantskih dvostrukosti, npr. kritizira definiciju u Rječniku »sistem upravljanja ili organizacije u kojoj su mjesni, lokalni organi podvrgnuti središnjoj, centralnoj vlasti« jer smatra da će se to shvatiti kao »da mjesni, središnji pripadaju jednoj strani, a lokalni, centralni drugoj« (67).

Rječnik je koristio i znak jednakosti između varijantskih riječi, npr. *cikla* = *cvekla*, *barbarin* = *varvarin*. Babić to komentira: »Na prvi pogled ravnopravnost je potpuna jer je znak = znak ravnopravnosti par excellence. No u RMH [Rječniku Matice hrvatske] to je znak velike nejednakosti« (68). Ta Babićeva rečenica demagoški sugerira da se ipak radi o velikoj neravnopravnosti. A kako ju obrazlaže? Tako što prigovara urednicima Rječnika da nisu smjeli koristiti taj znak jer riječi nisu apsolutno identične, npr. ne smije se po Babiću staviti znak jednakosti između *drugačiji* = *drukčiji* zato što »prva ima slog više«. Po njegovoj logici bilo bi zabranjeno u rječniku napisati *knjiga* = *book* jer nemaju iste glasove i isti broj slogova. Babić se zaista pravi blesav da ne razumije kako znak jednakosti govori da riječi imaju isto značenje, da npr. *vlak* znači isto što i *voz*.

Riječi koje znače isto navedene su obje u Rječniku, a opis nije nepotrebno ponavljan kod svake od njih da se opseg Rječnika ne bi nepotrebno povećavao (Babić inače prigovara opsegu Rječnika), nego je dat kod one koja je prva po abecedi, a kod one koja je po abecedi kasnija upućeno je da se pogleda opis kod prve. Babić i taj najravnopravniji postupak želi prikazati kao neravnopravnost: protestira što je npr. *defenziva* znakom jednakosti izjednačena s *defanzivom* »ali je značenje i jedan primjer dan kod defanziva, a defenziva je bez primjera i po tome nije ravnopravna defanzivi« (71). Sam je svjestan iracionalnosti svog prigovora jer priznaje »Može se kazati da to podjednako pogoda i jednu i drugu stranu kad abecedni red odlučuje koja će riječ dobiti prednost i da je tako ravnopravnost postignuta« (71). Ali Babić želi prigovarati po svaku cijenu pa kaže »nenormalno je abecednom redu u jednom rječniku, a azbučnom u drugom prepuštati koja će riječ dobiti prednost« (71). No zašto bi to bilo nenormalno kad se riječi i u domaćim i u stranim rječnicima redaju po abecedi odnosno po

azbuci. Babić bi valjda smatrao normalnim da se njemu prepusti određivanje koja riječ će biti prva. Osim toga, netočno govori i da jedna riječ dobiva prednost. To što se opis s primjerima nalazi kod jedne riječi ne shvaća se kao da ta riječ ima prednost, nego se zna da je opis tamo samo zato što je ta riječ slučajno po abecednom poretku ispred druge riječi s istim značenjem. Npr. veliki rječnik njemačkog jezika Duden kod riječi 'pedeset' *fünfzig* upućuje da se opis i primjeri pogledaju pod 'osamdeset' *achtzig* — to ne znači da osamdeset ima prednost nad pedeset, nego je *achtzig* po abecedi ispred *fünfzig*, pa da se ne bi ponavljala ista mustra opisa i primjera, data je pod onom riječju koja je po abecedi prva a kod drugih riječi istog tipa je upućeno na prvu. No Babić mora nekako izvesti zaključak o nepravdi pa ga izvlači ovako: »Kad bi abeceda i bila pravedna pa u RMH podijelila prednosti fifty-fifty, opet je to nepravda« (71). Razlog zašto bi to bila nepravda nema, ali oni očito nisu ni potrebni jer dovoljno je da Babić tvrdi da je nepravda. On računa s tim da je publika navikla ostaviti mozak po strani kad čita njegove tekstove i da mu sve slijepo vjeruje.

Zato u nizu slučajeva ni ne pokušava obrazložiti svoje prigovore, npr. »Nije dobro rješenje ni da se ostale natuknice donose na jednom mjestu«, npr. natuknice »*dovršenje* i *dovršetak*« (71). Zašto to nije dobro ne kaže, a bilo bi itekako potrebno jer i sam priznaje da je taj postupak preuzet iz drugih rječnika. Usput rečeno, kaže »to je preneseno iz dvojezičnih rječnika, ali je ovdje bez dovoljno opravdanja« (71) — time je rekao da rječnik Hrvata i Srba nije dvojezični rječnik, odnosno da se kod jezika Hrvata i Srba ne radi o dva jezika nego o jednom.

Na više mjesta iznosi zamjerke Rječniku na osnovi svoje sumnje a da nije ni pogledao kako to izgleda u Rječniku. I sam priznaje svoj postupak: »budući da to nisam uspio dovoljno provjeriti, ne bih ovu sumnju iznosio da je ne smatram vrlo važnom« (73). Bez provjere predbacuje »bit će da ima« i još većih negativnosti u Rječniku (88). Bez ikakvog obrazlaganja ili dokazivanja tvrdi kod pojedinih riječi da je opis njihovog značenja u Rječniku kompliciran, nejasan, da nije dobar (77–78). Zamjera da je kod definicije *duda* kao listopadnog drveta i njegovog ploda »nepotrebno listopadno« (78) — tu se također vidi kako izmišlja prigovore, po njemu biispalo da samo listopadno drvo ima plod koji se zove isto kao i drvo, što nije istina jer npr. naranča, limun nisu listopadni.

Navodi čak i zamjerku što Rječnik sadrži riječ *Zagreb* a ne sadrži riječi *Beograd* (83). Izgleda da su u beogradskoj redakciji, koja je obrađivala i slovo Z i slovo B, stalno mislili samo na to da slučajno ne povrijede zagrebačke kolege pa im se dogodio propust da zaborave navesti glavni grad Srbije. Hrvatski kritičari Rječnika predbacuju beogradskoj redakciji zbog nekih pojedinosti u Rječniku, prešućujući da je baš te dijelove Rječnika izradila zagrebačka redakcija: npr. predbacuju što od četiri primjera za riječ *iskopnjeti* nijedan nije od hrvatskog pisca, a prešućuju da je slovo I izradivala zagrebačka redakcija. Uz to na osnovi tog jednog primjera izvlače zaključak da je dokumentacija iz srpskih pisaca općenito više zastupljena u Rječniku. Također zato što očito zbog tiskarske greške u dvije riječi nedostaje j izvlače zaključak da »se ovaj Rječnik

pokazuje kao jedinstven primjer polupismenosti i jezičnog nasilja, jer se u njem ekavica miješa s ijekavicom«, a upravo taj dio Rječnika je izradila zagrebačka redakcija.

Babić prigovara autorima Rječnika što su naveli potvrdu riječ *vlak* kod Stevana Sremca, *kafa* kod Matije Mažuranića i iz hrvatskih narodnih pjesama, *kin* iz Letopisa Matice srpske, *kratkotalasni* kod Miroslava Krleže, *čutnja* kod Ivana Kozarca, *jeftin* kod Mihajla Lalića, *hartija* kod Tina Ujevića itd. (72). Krivo mu je što postoje te potvrde. Međutim, citirani autori nisu mogli predvidjeti da će se roditi jedan Stjepan Babić, koji će si uzeti za cilj da riječi uobičajene u Hrvatskoj počne proganjati po sistemu »da vidimo, koju riječ bismo ovoga tjedna mogli proglašiti srpskom«. Pa ni sam Stjepan Babić prije nekoliko desetljeća nije znao koje će sve riječi proglašiti nehrvatskim: dovoljno je pogledati njegove tekstove u *Jeziku* iz 60-ih godina (i Brozovićeve i Katičićeve) pa će se vidjeti da je upotrebljavao riječi koje su danas na glasu da nisu hrvatske. Babić bi sada falsificirao prošlost i napravio da citirani pisci nisu koristili riječi koje su koristili. Ali ako misli da su oni jedini u Hrvatskoj koristili te riječi, neka malo pogleda novine iz raznih hrvatskih gradova npr. od 1900. do 1910. (koje sam analizirala u svojoj knjizi iz 1995.) pa će se užasnuti. Usput rečeno, upravo to razdoblje Babić u svojoj knjizi stalno proglašava uзоритим — očito ne zna da su se tada koristile riječi koje mu danas nisu po volji. Na drugom mjestu Babić i sam priznaje da se riječi ne mogu odrediti kao hrvatske ili srpske, nego »da smo bliže istini kad kažemo da se jedne pretežno upotrebljavaju na jednom, a druge pretežno na drugom području« (90). Priznaje i da u 1. polovini 20. st. »mnoge riječi nisu bile još nabijene polarizacijskim oznakama« (91) — to znači da se u 2. polovini 20. st. ciljano radi na pravljenju razlika, i da se to vrijeme poklapa s vremenom djelovanja Stjepana Babića.

On i sam opisuje kako je to radio. Npr. 60-ih godina je *hiljada* bila uobičajena riječ u Hrvatskoj, a *tisuća* ni tada kao ni prije tog vremena nije bila proširena na hrvatskom prostoru. Babić je odlučio da napravi jednu jezičnu razliku tako da počne forsirati *tisuću* a da *hiljadu* proglaši srpskom iako je bila zajednička. Danas Babić piše za nove generacije o 60-ima kako je u ono vrijeme »postojala opasnost da prevlada samo hiljada kao zajednička riječ. Zato sam se zauzeo za *tisuću*« (196). Svjestan je da je svojim proganjanjem *hiljade* širio neistinu: »kad je došla hrvatska sloboda, mnogi su smatrali da je hiljada srpska riječ. A to jednostavno nije istina. Većina hrvatskoga naroda u svojim govorima upotrebljava *hiljada*« (196). To znači da je Babić ciljano istjerivao riječ koja je uobičajena kod većine hrvatskog naroda samo da bi umjetno napravio razliku prema jeziku u Srbiji. Istu metodu primjenjuje već desetljećima neprestano do današnjeg dana. On pritom zna da riječi koje uzima na odstrel proglašavajući ih srbizmima ustvari nisu srbizmi. Naime, i sam priznaje da ako pogledate tekstove s kraja 19. st. »pomislit ćete da su već onda Hrvati upotrebljavali tolike srbizme. Ali to tada nisu bili srbizmi« (208).

U repertoaru Babićevih neznanstvenih metoda nalazi se i metoda reklakazala. On u svojim lingvističkim publikacijama prepričava što mu je netko u

tajnosti navodno rekao i što čitatelj ne može provjeriti (51), npr. da je Jonke po povratku s Novosadskog dogovora navodno rekao »Spasili smo ijekavici«, a prešuće što je Jonke nakon povratka s Novosadskog dogovora u pisanom obliku objavio i što svatko može provjeriti u *Jeziku* 3/3, 1955, str. 67–69. Jonke je i četrnaest godina nakon Novosadskog dogovora u svojim publikacijama branio rezultate Novosadskog dogovora. Babić prešuće i ono što se može provjeriti u stenografskom zapisniku s novosadskog sastanka: na sastanku nije ni bilo prijedloga da se ukine ijekavica. To znači da trač o navodnom spašavanju ijekavice ima funkciju širiti laž da je namjera Novosadskog dogovora bila jezično nametanje Hrvatima.

Babić prigovara novosadskom Pravopisu, čiji urednik je bio Jonke sa Stevanovićem, i pravopisnoj komisiji, čiji član je bio Jonke, da je »zatražila od svakog pojedinca da mijenja svoje govorne navike dotad opravdane književnom praksom« (38). Istovremeno i sam priznaje da je novosadski Pravopis ostavio »dvostrukosti: *ovo — uho, hemija — kemija, tko — ko, pisanje futura I, pisanje stranih imena* i dr.« (39). Priznaje i da novosadskim Pravopisom ništa nije unificirano, pa ni nazivlje (38). Navodi kako čak ni gramatički nazivi nisu unificirani. A kad nabraja što je usvojila zajednička pravopisna komisija, vidi se da je masovno usvojila ono što se danas smatra karakterističnim za hrvatsku varijantu, što Babić prešuće, npr. umjesto *građenje reči* usvojila je *tvorba riječi*, umjesto *uproščavanje suglasničkih skupova* usvojila je *pojednostavljivanje suglasnika*, umjesto *posesivne zamenice* usvojila je *prisvojne zamjenice* itd. (38). Usput rečeno, zanimljivo je da Babić u gornjem citatu smatra negativnim ako pravopis traži od svakog pojedinca da mijenja svoje navike, a danas Babić upravo to traži svojim pravopisom: zahtijeva od svakog pojedinca u Hrvatskoj da mijenja svoje navike dotad opravdane književnom praksom, npr. traži da *neću zamijene* pomoći *neću* itd.

Godinu dana nakon Babićevih prigovora Jonke u istom časopisu ponovo brani zaključke Novosadskog dogovora (*Jezik* 16/1, 1968, 18) ističući da unitarizma nema ni kod nazivlja jer je komisija za izradu zajedničke terminologije »već na svojim prvim sjednicama [...] zaključila da se neće ići na izjednačivanje, nego na popisivanje termina isticanjem onih koji su bolji za vršenje terminološke službe«.

Babićeva tehnika prigovaranja Pravopisu sastoji se u tome da iznosi svoje nedokazane sumnje, a prešuće dokazljive činjenice: kaže »Mislim da je samovoljom jednog člana uredništva (Jovo Vuković) uneseno 'točan ne nego tačan', 'točnost ne nego tačnost'« (39), a prešuće da je Jonke pisao u korist *tačka* a ne *točka*, da je i u časopisu *Jezik* (9/2, 1961, 57–59) branio *tačka* umjesto *točka*. Babić tvrdi da je nametanja bilo »naviše Novosadskim dogovorom 1954. godine, a još više zajedničkim jezičnim priručnicima kojima je na čelu bio novosadski pravopis iz 1960. Po njemu smo morali pisati i govoriti *tačka*, *tačno* i *tačnost*, neka to bude kao predstavnik svih nametanja novosadskim pravopisom« (161). Proglašavanjem *tačke* za predstavnika svih »nametanja« potvrđuje da nametanja uopće nije ni bilo.

Jonke je u *Jeziku* redovito izvješavao sa svih sastanaka pravopisne komisije koja je radila na sastavljanju pravopisa. Njeni članovi su sa zagrebačke strane bili Jonke, Hraste, Hamm, Pavešić, Rogić, s beogradske Stevanović, Lalić, Belić, Aleksić, Hadžić, sa sarajevske Vuković. Izvještaj s prvog sastanka Jonke završava riječima: »Kao učesnik prvog sastanka Pravopisne komisije u Novom Sadu mogu reći, da se rad u Komisiji odvijao u atmosferi medusobnog razumijevanja i poštovanja, da su se ocrtale tendencije za traženjem naučnog, praktičnog i dosljednog rješenja pravopisne problematike bez majorizacije, samo s jednom težnjom, da se nade pravilno i pravedno rješenje, koje će zadovoljiti i hrvatsku i srpsku javnost« (3/5, 1955, 157–158). Budući da su sastanci održavani naizmjenično u Novom Sadu, Zagrebu, Beogradu, Sarajevu, treći sastanak je održan u Zagrebu u prostorijama Matice hrvatske. S tog sastanka Jonke izvještava (4/2, 1955, 59) da su na dnevnom redu bili pisanje ije/je/e, veliko i malo slovo, palatalizacija itd. te da su o svim tim točkama donešeni jednoglasni zaključci. A »da bi rad Komisije brže napredovao, zaključeno je, da Matice otkupe građu za Pravopisni rječnik, koji je već pripremilo Hrvatsko filološko društvo u svojoj Pravopisnoj sekciji«. Znači, čak i grada za Pravopisni rječnik, koji čini daleko najveći dio Pravopisa, potječe od Hrvatskog filološkog društva, a ne od nekakvog srpskog filološkog društva.

162

Jonke je napisao i pohvalan prikaz Pravopisa nakon što je ovaj izišao. U prikazu ističe (*Jezik* 9/2, 1961, 57–59): »Kad se Pravopis pojавio kao knjiga na tržištu, bio je osobito dobro primljen u književnim krugovima (Pavletić, Franješ, Franičević, Andrić i dr.)«. Istim i da »Pravopisni rječnik je najveći dio knjige. Za podlogu mu je poslužio razradeni rječnički materijal Hrvatskog filološkog društva«. Budući da su pojedinci upućivali Pravopisu prigovor što neke riječi nije uvrstio, Jonke podsjeća što je kriterij za ulazak riječi u Pravopisni rječnik: »u nj treba da uđu samo riječi koje su pravopisno zanimljive, tj. riječi koje imaju u sebi kakav provopisni problem: da li ih pišemo sa č ili č, sa ije ili je, velikim ili malim slovom i sl. A riječ *nogomet* uopće nije takva, nju zna svak napisati bez ikakve teškoće i sumnje. Naprotiv, u riječi *fudbal* pisac se može kolebiti da li da napiše *fudbal* ili *futbal*, pa joj je stoga mjesto u Pravopisnom rječniku. Općenito govoreći, odsutnost riječi u Pravopisnom rječniku ne znači ujedno i njezinu diskriminaciju«. Jonke također podsjeća da »Pravopisni rječnik hoće samo da pokaže kako se te riječi pišu ako ih tko upotrebljava, ali ne propisuje njihovu upotrebu. [...] Drugim riječima, prisutnost nekih riječi u Pravopisnom rječniku ne nameće piscu njihovu nasilnu upotrebu«. Kad se zna koliko je Jonke branio Novosadski dogovor i Pravopis, a koliko je Babić neosnovano napadao i napada isti taj Dogovor i Pravopis, onda zaprepašćuje što se Babić usudio ovu svoju knjigu posvetiti Jonkeu.

U knjizi zbog prešućivanja i neistinitih tvrdnji Babić stalno zapada u kontradikcije. Kako bi 20. stoljeće prikazao vremenom jezične neslobode tvrdi da »za obiju Jugoslaviju prilike nisu bile takve da bi se mogao izraditi dobar hrvatski jednojezični rječnik« (16). Medutim, par redaka kasnije i sam spominje jednojezični *Rječnik JAZU* koji je izlazio od 1882. do 1976. i priznaje o njemu

da je »nepresušno, neiscrpno vrelo hrvatskih jezičnih podataka za razdoblje do 1850., a i za novije« (16). Tuži se da su »nakon pobjede hrvatskih vukovaca« zaboravljeni prethodni hrvatski rječnici, da se »za obiju Jugoslaviju« nije moglo izrađivati rječnik koji bi sadržavao riječi iz starih hrvatskih rječnika zato »što je sve palo u zaborav, što je sve prešućivano, pa ih nisu spominjali ni stručnjaci«, da »je taj zaborav starijih hrvatskih rječnika neopravдан«. No dva retka kasnije priznaje da je suprotno istina: »i nije potrebno toliko zagledati u starije hrvatske rječnike kad je tu *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti« jer »za nj su ispisani svi stariji hrvatski rječnici« (16).

Nastavlja kao da se nije isporicao: »S dolaskom hrvatske slobode prilike su se znatno promijenile« (16). Promjena na planu jezične slobode zaista je došla, ali ne u smjeru od neslobode prema slobodi kako Babić sugerira, nego u obrnutom smjeru. To potvrđuje i Babić kad priznaje kao problem danas »lektoriiranje tekstova. Razvilo se opće pravilo da se svi tekstovi jezično dotjeruju s autorovim znanjem i dopuštenjem ili češće bez toga, čak i protiv njegove volje, da sve dolazi pod lektorsko pero kao pravoga jezičnoga cenzora, bez obzira što neki tekstovi iz toga izlaze unakaženi ili bar neautentični« (21). Zaključuje da se »time stvaraju nepovoljne pa i absurdne prilike za našu jezičnu i književnu kulturu« (21). Kako bi se taj absurd uklonio, Babić bi, naravno, najradije da se ljudi još više autocenzuriraju pa da lektori manje moraju prepravljati tekstove.

Zadatak kojim je Babić opsjednut je uvjерavanje publike da postoje dva jezika, hrvatski i srpski (7). Način uvjерavanja ilustriraju sljedeće njegove riječi: »što se tiče jedinstva ili dvojstva hrvatskoga ili srpskoga jezika, na hrvatskoj je strani prihvaćeno kao aksiom da je hrvatski jezik poseban književni jezik« (12). No, riječ *aksiom* pokazuje da tvrdnji o dvojstvu jezika nedostaje nešto ključno: nedostaju joj dokazi. Aksiomom se označava »temeljno načelo čiju valjanost prihvaćamo bez dokazivanja« (Aničev *Rječnik*), »osnovno načelo koje se ne može dokazati, a i ne traži dokaza jer je neposredno očito« (Klaićev *Rječnik*). A neposredno očito je kod Hrvata, Srba, Bošnjaka i Crnogoraca da se medusobno potpuno razumiju, što znači da već i neposredna očitost pokazuje da se radi o jednom jeziku. Osim toga, u znanosti o jeziku se primjenjuju kriteriji za utvrđivanje je li nešto jedan ili nekoliko jezika. Kad se ti kriteriji primijene na jezik nabrojanih nacija, svi dokazuju da je to jedan jezik, a ne nekoliko.

Babić zato prešućuje postojanje tih kriterija. Ide toliko daleko da svjesno obmanjuje publiku tvrdnjom kako »nemamo čvrstih znanstvenih kriterija što ćemo smatrati jednim jezikom, a što različitim« (109). Kaže »to se najljepše vidi po odgovoru na pitanje koliko ima jezika u svijetu«, pa citira domaće autore kod kojih taj broj nenormalno varira (116). Međutim, kod stranih autora taj broj varira mnogo manje i njegovo variranje nije uvjetovano nedostatkom znanstvenih kriterija: lingvistička enciklopedija *The Cambridge encyclopedia of language* (D. Crystal, Cambridge 1998, str. 286), koju Babić ne citira, navodi da broj varira zbog toga što još postoe jezično nedovoljno istraženi predjeli zemaljske kugle, npr. u području Amazone, središnje Afrike, Nove Gvineje, i zato što

66% jezika na svijetu ima manje od 10 tisuća govornika a jezicima s tako malo govornika događa se da vrlo brzo nestanu. Iz istih razloga ne znaju npr. ni biolozi koliko danas točno ima biljnih ili životinjskih vrsta u svijetu — to ne znači da biologija nema kriterije po kojima određuje što je različita vrsta.

Babićovo obmanjivanje čitatelja vidljivo je i kad kaže da ne postoji slična pojava u svijetu koja bi se mogla usporediti s jezičnom situacijom kakva je kod Hrvata, Srba, Bošnjaka i Crnogoraca (11). To nije istina: postoji čitav niz dobro poznatih primjera u svijetu jer takvi su svi svjetski jezici, npr. jezik Engleza, Amerikanaca, Australijanaca, ili jezik Nijemaca, Austrijanaca, Švicaraca. Babić kaže: »Što su zapravo, znanost nije jasno utvrdila« (22) — i ovdje direktno laže jer znanost je još prije pola stoljeća utvrdila da su policentrični standardni jezik. Babić nastavlja »Takve analogije nema u nama poznatome svijetu pa nema ni jasnoga pretinca u koji bi se ta dva fenomena smjestila bez ostatka«, i još dodaje o sebi »Imam o tome prilično iskustva« kako bi mu publika prije povjerovala (108). No Babić očito nema iskustva u dodiru s lingvističkim leksikonima jer bi mu inače i iz njih bio poznat pojam policentričnog jezika. Mogao bi za njega znati već desetljećima jer još od 60-ih godina su Babić, Brozović i Katičić pisali o varijantama srpskohrvatskog jezika, a upravo varijante čine poli- centričnost jezika. To piše u svakoj njegovoj definiciji, a te definicije su citirane u nizu mojih članaka objavljenih zadnjih godina u ovom časopisu. Babić je čitao te članke, čak je na njih i reagirao u *Fokusu*. To znači da on zna za poli- centričnost jezika, ali da svojim čitateljima namjerno laže premda je svjestan da »zadatak je znanosti upravo suprotan, teži da stvarnost prikaže u što potpunijem i istinitijem svjetlu« (83).

U takav Babićev postupak uklapa se što svoje reakcije iz *Fokusa* ponovo objavljuje u ovoj knjizi, a prešuće da sam ih kritički analizirala u svom odgovoru »Mitovi jezičnih ideologa (odgovor S. Babiću...)« u *Književnoj republici* br. 11–12, 2003, str. 176–200. Ne može se reći da Babić nije stigao taj podatak uvrstiti u knjigu jer u nju je stigao dodati bilješku u kojoj hvali Ivu Pranjko- vića što se u narednom broju *Književne republike* (1–2, 2004, str. 183–191) uključio u diskusiju, i to na Babićevoj strani (108). Nastavak bi Babić sigurno također zatajio jer, nakon mojih odgovora Pranjkoviću (br. 7–8, 2004, str. 254–280, br. 7–8, 2005, str. 171–200, br. 9–12, 2005, str. 211–238) Pranjković je u trenutku iskrenosti u intervjuu pod naslovom »Hrvatski i srpski su jedan jezik« u *Slobodnoj Dalmaciji* (7. 2. 2006, str. 42–43) samokritički izjavio: »radi se o tome da i mi sami pred nekim stvarima zatvaramo oči, ni mi neke stvari ne priznajemo. Na standardološkoj razini, hrvatski, srpski, bosanski, pa i crnogorski jezik različiti su varijeteti, ali istoga jezika. Dakle, na čisto lingvističkoj razini, odnosno na genetskoj razini, na tipološkoj razini, radi se o jednom jeziku, i to treba jednom konačno jasno reći. Ako se netko s tim ne slaže, neka izloži argumente«. Diskusija iz *Književne republike* da se radi o jednom jeziku izazvala je u svijetu toliku pažnju da su već izšli i prikazi te diskusije, v. npr. Jerzy Molas: »Chorwacka dyskusja o statusie i nazwie języka«, *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 40, 2005, str. 463–481.

Babić o hrvatskim jezikoslovima tvrdi da »se većina slaže da je varijanta ružan naziv za jezik« (43), prešućujući da Jonke, kojem je posvetio svoju knjigu, zastupa i brani riječ varijanta (*Jezik* 16/5, 1969, 131) kao termin koji »vrlo izražajno odražava činjeničnu situaciju kojoj smo svjedoci već gotovo stotinu godina. Ali taj naziv nije ni uvredljiv, kao što misle neki na zapadu, krivo zaključujući da je to naziv koji želi isključiti narodne nazine za hrvatski ili srpski jezik. Riječ varijanta nije nov naziv za književni jezik, nego je to lingvistička oznaka za odnos zapadnog i istočnog tipa književnog jezika«.

Babić nastavlja s demagogijom: »Svjestan sam da se rugaju i meni jer i sam katkad varijantom zovem ono što lingvistički doduše naziv varijanta najbolje označuje, ali što je po svojoj funkciji i pravno zapravo jezik. Zato je naj-normalnije da Srbi svoj jezik zovu srpskim, a Hrvati hrvatskim, bez obzira koliko su lingvistički slični ili različni« (44). Priznaje i sam da je lingvistički najopravdanija oznaka varijanta. Stoga i odbacuje lingvistiku (iako je on nominalno lingvist) tvrdnjom da nije bitno koliko su lingvistički slični. Ne pravi razliku između znanstvenog pristupa i narodskog jer namjerno želi lingviste utopiti u narodu kako se njemu osobno ne bi moglo zamjeriti što je odbacio znanost.

O autorima iz Srbije tvrdi »ne mogu oni bez zamagljivanja« (180), no služenje taktkom zamagljivanja oslikava kod sebe i svojih generacijskih prijatelja: »Nama je bilo važno da se i srpsko i političko uho privikne na riječ varijanta, [...] a kad se priviknu, onda ćemo dalje« (127). Doduše, nije jasno kada su to oni morali privikavati srpsko uho na riječ varijanta kad se i iz Babićevog citiranja Milke Ivić vidi da ona već 1961. piše »Svima je poznato: književni srpsko-hrvatski jezik ima dve varijante — istočnu i zapadnu« (169). Babić tvrdi o Ivićima »ne samo da su misao o varijantama brzo napustili nego su se poslije i žestoko borili protiv takvih shvaćanja«, a kao dokaz navodi da naslov teksta P. Ivića 1969. glasi *Varijanta nije jezik* (170). Taj naslov, međutim, nije dokaz da su napustili misao o varijantama jer on je potpuno u skladu s lingvističkim učenjem o varijantama: varijante nisu različiti jezici. Osim toga, čitatelj može pročitati tekst P. Ivića objavljen iste te 1969. godine u *Jeziku* (16/4, str. 122) pa se i sam uvjeriti da Ivići pišu da postoje varijante. Babić u svojoj knjizi ne donosi Ivićev tekst, iako ponovo objavljuje svoju reakciju na taj tekst, u kojoj kaže »To je Ivićev drugi osvrt na moj članak [...], prvi je objavio u sarajevskom Odjeku [...]. Ja sam se doduše osvrnuo na taj njegov članak« (41). Pritom prešućuje da su u *Jeziku* odbili objaviti Ivićev tekst pa je on zato izšao u sarajevskom Odjeku. Tvrdi da je to drugi Ivićev osvrt na jedan Babićev članak, a onda u sljedećoj rečenici priznaje da je bio odgovorio na Ivićev osvrt, što znači da je ovo Ivićeva prva reakcija na taj drugi Babićev tekst. Budući da je Babić svoj odgovor objavio i u Odjeku i u *Jeziku*, znači da je ustvari Babić taj koji je dva puta odgovorio na isto. Svoj postupak podmeće drugome, a kod sebe ga prešućuje. Usput rečeno, Babić prešućivanje smatra nečim negativnim (54) i ako ga netko kritizira, onda on prigovara da taj drugi »zaboravlja ili prešućuje« (63). Navodno uvijek drugi primjenjuju prešućivanje, a ustvari to Babić stalno radi.

Babić čini sve da bi njegovi čitatelji ostali neobrazovani. Primjenjuje sve moguće postupke kako bi uskratio pristup znanju. Jako pazi da publika slučajno ne bi saznaла istinu. S tim ciljem odbija uspoređivanje s drugim jezicima u svijetu (29) i nastoji da se zna samo za ono što piše u Babićevim tekstovima. Smatra da se ne treba obazirati na inozemne tekstove jer je znanstvena strana u inozemstvu »zbunjena«, »u zabludi«, »u nesnalaženju« (12). Priznaje da je ona »dosad najčešće iz stručnoga« uvjerenja govorila »o srpskohrvatskome jeziku kao jednome jeziku« (12).

Kaže da »nema sloge je li to jedinstven jezik ili nije«, »nismo načistu ni s normom. Imamo li jednu ili dvije? Ili jednu, ali ne jedinstvenu? Nekima je pravo svetogrde kad se spomenu dvije norme« (30). Međutim, prešuće da kod srpskohrvatskog stalno i postoje dvije norme te da to nitko i ne dovodi u pitanje. Također prešuće da npr. engleski i neki drugi policentrični jezici također imaju nekoliko normi. Postojanje nekoliko normi ne znači da se radi o različitim jezicima, nego znači da postoji više normativnih centara, pa se zato jezik i zove policentričan.

166 Tvrdi da su to dva jezika zato što postoje razlike na osnovi kojih se može prepoznati odakle dolazi govornik, iz koje sredine potječe tekst (7). Prešuće da i među varijantama drugih policentričnih jezika također postoje razlike na osnovi kojih se zna odakle dolazi govornik, odnosno iz koje sredine potječe tekst. Kaže »kad bi hrvatski i srpski jezik bio jedan, [...] ne bi bilo moguće odrediti kojim se jezikom govorи, a još manje unaprijed odreditи koje ćemo jezične jedinice čuti« (110), a prešuće da isto vrijedi i za varijante drugih policentričnih jezika. Misleći na znalce izvana kaže o jeziku u Hrvatskoj: »oni koji su ga praktično poznavali, teško su ga mogli razlikovati od srpskoga zbog gotovo istih glasova i oblika i malenoga postotka razlika, uglavnom leksičkih« (11) — ovdje i sam priznaje neznatnost razlika. Priznaje i kako Guberina opisujući razlike između jezika u Hrvatskoj i Srbiji ponavlja stalno iste razlike pa »može se steći dojam da u nedostatku više razlika, neke ponavlja kako bi ispalio da ih ima više nego što ih stvarno ima« (106).

Tvrdi »da hrvatski i srpski tvore dva sustava, to su dva jezika« (111). Međutim, suprotno je istina: Hinrichs podsjeća da »lingvistički tu imamo samo *jedan* jezični sistem, koji se javlja u nekoliko varijanata. To uopće ne стоји pod znakom pitanja«, što sam već citirala Babiću u svom odgovoru 2003., str. 192. Da Hinrichs izriče neospornu činjenicu potvrđuje i Babić svojim priznanjem da »su hrvatski i srpski književni jezik tako bliski jezici da kad naučite jedan, praktično znate i drugi« (108). Babić je i sam svjestan da razlike niti su sistemske bitne niti su brojne pa pokušava spasiti svoju tvrdnjу o dva jezika uvjerenjem kako »nije važna količina tih razlika, nego je važno da one postoje i da nisu u odnosu *i–i*« (110). No kao prvo, količina razlika je važna jer ona određuje da li se radi o jednom ili o nekoliko jezika. Kao drugo, razlike postoje i između varijanti drugih policentričnih jezika jer kad ih ne bi bilo radilo bi se o monocentričnom jeziku. Kao treće, ni kod varijanata drugih policentričnih jezika razlike nisu u odnosu *i–i*.

Babić nastavlja demagoški »Tako su bliski da ih neki smatraju jednim jezikom, a opet su tako različiti da to nipošto ne može biti jedinstven književni jezik«, priznajući kako »i onima koju su smatrali da su to dva jezika, bilo je jasno da to nisu dva jezika onako kao što su ruski i češki, češki i poljski« (22). Čitavo vrijeme prešuće da je riječ o jednom policentričnom jeziku. Razlike između varijanata tog jezika su toliko neznatne da čak Babić smatra »činjenicom da su čakavsko i kajkavsko narječe pa čak i govori u jednom narječju opisno mjereno različitiji od hrvatskoga i srpskoga standardnoga jezika« (23).

Kaže da »hs. standardni jezik mora biti nekonkretan prema hrvatskom i srpskom koji su konkretni standardni jezici« (25), ali onda bi i engleski, njemački i drugi policentrični jezici bili nekonkretni. Žali se što stranci ne prihvataju njegovo učenje o dvama jezicima, a razlog za to objašnjava ovako: »Naše riječi o *standardnom* jeziku oni obično primaju svojim komparativističkim shvaćanjima o slavenskim *organskim* jezicima« (29). Međutim, izraz *organski* jezici uopće se ne koristi u inozemnoj lingvistici, nego je on domaća tvorevina, jedno od niza domaćih demagoških sredstava. Način na koji domaći jezikoslovci to sredstvo koriste za zamagljivanje istine ilustrira Babić svojom rečenicom da »jezik se može promatrati s čisto znanstvenog gledišta [...] ali samo na organskoj razini« (122). No, jezik nema organsku razinu, i znanstveno se promatra jezik, a ne nekakva »organska razina«.

Babićeva demagogija nastavlja se i kad pokazuje da zna za varijante drugih policentričnih jezika: »Ovdje valja spomenuti poznatu činjenicu da se razlikuje engleski u Engleskoj i američki engleski, da ne spominjem ostale, kanadski, australski, novozelandski engleski. Ne govori se da su to dva jezika, najviše što se kaže da su to dvije varijante jednoga jezika. Engleski i američki engleski često se navode kao analogija hrvatskome i srpskome. Međutim, ta analogija u mnogočemu ne vrijedi. Posebnost je što američki engleski nema dijalekata u genetskom smislu« (118). U trenutku kad mu zagusti kod standardnog jezika, Babić demagoški prelazi na temu dijalekata, iako oni nemaju nikakve veze s analogijom između standardnih varijanata engleskog i standardnih varijanata srpskohrvatskog jezika. Ali čak i tu je analogija potpuna jer varijante engleskog kao i varijante srpskohrvatskog počivaju na istom dijalektu. Bježi sa standardnog jezika na dijalekte, a na drugom mjestu i sam ističe kako je bitno razlikovati standardni jezik od dijalekta i zamjera ako netko nije svjestan te opreke (102, 144). Osim toga prešuće da dijalekata ima u Engleskoj, također i u Austriji, Njemačkoj itd., a u samoj Americi su čak razlike između jezika bijelaca i crnaca veće nego razlike između standardnog jezika u Hrvatskoj i Srbiji, o čemu se Babić već mogao obavijestiti iz citata Gröschela u mom odgovoru 2003, str. 184.

Koristi i proročanstvo kao sredstvo uvjeravanja: »engleski je bio jezik jedne kulture koji se raspada na dva, najviše u fonetici i rječniku. To je proces koji sigurno vodi dvama jezicima, ako već nisu, a kad će se to dogoditi i priznati, to je samo pitanje vremena« (118). S obzirom da se engleski razložio na varijante prije više stoljeća, i u tih nekoliko stoljeća se varijante, iako razdvojene

čak i oceanom, nisu toliko razjednačile da bi se danas moglo govoriti o dva jezika, ne zvući posebno uvjerljivo da će se baš u naše doba to ubrzano dogoditi kad postoje globalna spajajuća komunikacijska sredstva, satelitska televizija, internet itd. koja se svakodnevno koriste i povezuju ljudе s najudaljenijih dijelova svijeta.

Babić je čuo i da njemački jezik ima varijante u Njemačkoj, Austriji i Švicarskoj. Budući da je to lingvistički isti policentrični tip jezika kao i srpsko-hrvatski, Babić se s lingvistike prebacuje na područje kulture: »bitna razlika prema hrvatskome i srpskome. Hrvati su svjesni da je srpska kultura, a onda i srpski jezik jedno, a hrvatska kultura i hrvatski jezik drugo. Može Hrvatima Nušić ili koji drugi srpski pisac biti ne znam kako drag, ali oni ga općenito smatraju pripadnikom druge kulture i druge književnosti pa onda i drugoga jezika« (118). Pa ni Nijemci nekog austrijskog pisca ne smatraju njemačkim piscem nego austrijskim, isto kao što ni Britanci nekog američkog pisca ne smatraju britanskim piscem nego američkim. Osim toga, Babić neosnovano poistovjećuje kulturu s jezikom iako je u znanosti poznato da su to dvije različite stvari i da se jezične granice ne podudaraju s granicama između kultura (o tome govorim u članku »I dalje jedan jezik«, *Sarajevske sveske* br. 10, 2005, str. 83–89). Poistovjećuje i naciju s kulturom premda ni to nisu podudarne stvari: kao prvo, hrvatsku naciju presjeca nekoliko kulturnih zona, a kao drugo, te zone nastavljaju se preko granica hrvatske nacije u drugim nacijama. Poistovjećuje i laike sa znanstvenicima te se poziva na laička shvaćanja kao kriterij. Takav populizam rado koristi da bi svoje neznanje zaštитio u narodnoj masi. Prikazuje sebe kao da nastupa u ime naroda »na što kao narod imamo pravo« (72), već 1969. tvrdi da jezik normira »za svoj narod«, a koliko je taj normativni put »prihvatlјiv, ocijenit će pripadnici naroda kojemu pripadam« (87) — sadašnjost pokazuje da je to parola za naivne jer stvarnost je sasvim drugačija: danas kad mu pripadnici njegovog naroda već petnaestak godina daju negativnu ocjenu i ne prihvaćaju njegov normativni put, on se ne obazire na ocjenu »svog naroda«.

Babić bi silom varijante svih policentričnih jezika prikazao kao različite jezike, a to od njega preuzima i Pranjković kad kaže: »pitanje je jesu li npr. austrijski njemački i 'njemački njemački' (švicarski njemački pogotovo) uopće isti standardni jezici« (*Književna republika* br. 1–2, 2004, str. 187). Tako Babić za flamansku varijantu nizozemskog jezika tvrdi: »Zapitamo li kojega znača, on će reći da je flamanski po vrijednosnome sudu poseban jezik« (120). Međutim, baš znača to nikada neće reći jer znaci uopće ne uzimaju »vrijednosni sud« zbog njegove subjektivnosti za lingvistički kriterij. Babić nastavlja u istom stilu i o policentričnom srpskohrvatskom jeziku: »Budući da Hrvatima ne treba dokazivati jesu li to dva jezika ili jedan, a kako Srbi svoj jezik sada nazivaju srpskim, a Srbi jekavci su prešli na ekavicu, to ćemo reći da je 13. hrvatski jezik, a 14. srpski« (121). Ne ustručava se ni slagati da su Srbi jekavci prešli na ekavicu, i to »Srbi u Hrvatskoj, u BiH pa i u Crnoj Gori« (11). Usput rečeno, eka-vica ionako ne znači da se radi o različitim jezicima jer ona je samo jedna mala

razlika u izgovoru. Veće su razlike u izgovoru između varijanata drugih poličentičnih jezika. Drugi Babićev razlog zašto su to danas navodno dva jezika je što »Srbijevi svoj jezik sada nazivaju srpskim«. Znači, nazivanje jezika mu je kriterij da je nešto različit jezik. Sad je jasno zašto inzistira da se jezik u Hrvatskoj naziva hrvatski jezik. Međutim, naziv jezika bilo u narodu bilo u ustavu i političkim krugovima nije lingvistički kriterij za utvrđivanje da li se radi o jednom ili o nekoliko jezika. To je potpuno razumljivo jer ni narod ni političari ne pristupaju jezičnim pitanjima znanstveno, dakle objektivno, neutralno, s lingvističkim znanjem, nego pristupaju subjektivno, emocionalno, rukovodeći se političkim ili nekim drugim, često privatnim interesima. A Babić se poziva baš na političko diplomatsko priznanje jezika (11–12) pokazujući i time da nema znanstvenih dokaza za svoju tvrdnju o postojanju nekoliko jezika. Osim toga, Babić ne može odgovoriti na pitanje koje takvima poput njega postavlja S. Gudžević: tko »to zvanično vrši priznavanje jezika! Postoji li, može biti, kakva Organizacija ujedinjenih svjetskih jezika, koja na zasjedanjima svoje generalne skupštine, s vremena na vrijeme, prima nove jezike u svoje članstvo, a stare otpušta, umrle proglašava mrtvima, a nepočudnima zavodi sankcije i embargo« (*Dani* br. 191, 2001).

Babić kaže (a i Pranjković to ponavlja, nav. dj., str. 188): »Bokmål je zapravo danski jezik koji su Norvežani preuzeli i u pisanome obliku su oba lako razumljiva, ali nitko ne tvrdi da je to jedan jezik, iako su za slično stanje sa srpskim i hrvatskim spremni tvrditi da je to jedan jezik« (120). No već sam citirala u odgovorima Pranjkoviću niz lingvističkih publikacija u kojima se tvrdi da je to jedan jezik i koristi se naziv danskonorveški jezik.

Babić na više mesta ima formulaciju »hrvatski i srpski književni jezici« (150) — toliko želi istaknuti da se radi o različitim jezicima da krši gramatička pravila svog materinskog jezika upotreboru neispravnog oblika *jezici*, kao da bi oblik *jezik* netko protumačio da je napisao kako je to jedan jezik. A na istoj stranici spominje »njemački i poljski književni jezik«, pri čemu je zadnja riječ u gramatičkoj jednini, pa ipak nitko to ne može tumačiti kao da se radi o jednom jeziku, nego jedino tako da se radi o dva različita jezika. Zato se npr. na fakultetu studira kombinacija njemački i poljski *jezik*, a ne njemački i poljski *jezici*. Isto je moralo stajati i u prvoj formulaciji da bi bila gramatički ispravno napisana. Želeći istaknuti da su hrvatski i srpski različitiji od njemačkog i poljskog, Babić je upotreboru množinskog oblika ustvari rekao da ima nekoliko hrvatskih i nekoliko srpskih jezika iako i sam na istoj stranici govori o »hrvatskom književnom jeziku« kao o jednom jeziku. Množinski oblik se koristi u primjerima poput 'germanski i romanski *jezici*' jer tu doista ima nekoliko germanских i nekoliko romanskih jezika. Usput rečeno, i Pranjković u gore citiranoj rečenici poput Babića koristi množinski oblik kad govori o austrijskim i njemačkim »standardnim jezicima«, čime kaže da ima nekoliko austrijskih i nekoliko njemačkih jezika a ustvari je htio reći samo da su austrijski i njemački različitiji od npr. njemačkog i poljskog jezika. Naravno, i jedno i drugo je nebuloza. Takav Babićev način pisanja, koji preuzimaju i drugi, jedan je od

niza primjera koji pokazuju koliko su domaći jezikoslovci zastranili sa svojom halucinacijom o mnoštvu jezika na srpskohrvatskom govornom području: oni ne samo da ne znaju lingvistiku, nego više ne znaju ni svoj materinski jezik.

Ali žele sebe prikazati jako važnima za opstanak društva. Zato Babić o pitanju da li se radi o jednom ili o nekoliko jezika kaže: »o odgovoru na nj zavisi čitavo mnoštvo praktičnih djelatnosti, i mnogo više od toga. Svjesni te važnosti, hrvatski su lingvisti« (23). Daje toj temi, a time i sebi, lažnu važnost. Zašto inzistira na toj temi? Stvar je u tome da nacionalistima stalno treba neprijatelj jer inače oslabi nacionalizam u društvu, i Babić i njemu slični postaju beznačajni. Najidealniji neprijatelj bi bio takav koji dovodi u pitanje egzistenciju nacije, njen identitet. Ali problem je u tome što nitko ne negira identitet nacije. Babić i njemu slični zato kažu »jezik je identitet« da bi predstavili kako kad se kaže da se radi o istome jeziku time se negira identitet i egzistencija čitave nacije. Tema jezika ima funkciju da proizvede i reproducira željeno permanentno stanje postojanja neprijatelja. Ona je idealna za tu funkciju zato što će se uvijek naći poneko tko će zdravorazumski uočiti da se radi o istom jeziku, i time je postojanje »neprijatelja« zagarantirano na duže vrijeme. Jezikoslovci i brojni drugi u Hrvatskoj ne žele doći u situaciju da ih se proglaši neprijateljem nacije, pa je tako u kroatistici znanstvena istina ostala bez svojih zastupnika. A zašto je uopće nationalistima neophodno prikazivati da je u pitanju goli opstanak nacije? Zato što situacija »biti ili ne biti« zahtijeva ujedinjavanje u jednomu i isključivanje svake mogućnosti racionalne kritike.

Kad Babić dokaze da se radi o različitim jezicima ne nalazi u sadašnjosti, piše o prošlim stoljećima iako ona ne znače ništa kad se traži odgovor na pitanje da li danas Hrvati i Srbi govore istim jezikom. Bez obzira na to, Babić traži bilo kakve razlike u prošlosti pa s tim ciljem falsificira i prošla vremena. Kaže o 19. stoljeću: »Mi tada nismo trebali rješavati osnovna pitanja samoga književnoga jezika, imali smo ga tada već tri i pol stoljeća, nismo trebali rješavati osnovna pitanja pismenosti, tada nismo imali nepismeno seljaštvo kao Srbi« (133). Nego kakvo seljaštvo smo imali? Seljaštvo u hrvatskim krajevima bilo je potpuno nepismeno u 19. stoljeću. Kaže da smo u 19. st. već tri i pol stoljeća imali književni tj. standardni jezik (Babić napominje da izraz književni jezik koristi kao sinonim za standardni jezik, str. 23). Tvrđnjom da su već stoljećima prije Hrvati imali standardni jezik Babić pokazuje da uopće ne zna što je to standardni jezik. Jer standardni jezik je nadregionalni jezik svih slojeva društva, a takav jezik postoji tek od druge polovine 19. stoljeća. Babić se hvata za pjesmu Džore Držića iz 15. st. i kaže da je njena relativna sličnost današnjem jeziku dokaz da Hrvati imaju standardni jezik od 15. stoljeća. No budući da današnji standardni jezik nije nekakav izmišljeni jezik, nije esperanto, nego je za standard uzet već postojeći štokavski jezik kojim je govorio velik dio naroda, razumljivo je da je i u 15. st. jedan dio naroda govorio tim jezikom. I narodne pjesme u centralnoj Srbiji iz 15. stoljeća zvuče jednako slično današnjem jeziku pa bi Babić i njih mogao uzeti za »dokaz«. To su dokazi da je jedan broj ljudi

govorio i pisao štokavski, ali to nisu dokazi da je štokavski bio standardni jezik jer ga u ono doba nisu koristili svi slojevi društva i nije bio nadregionalan.

Do standardizacije je došlo u 19. stoljeću na osnovi djela Vuka Karadžića, koje su zatim nastavili zagrebački filolozi. Oni su preuzezeli Vukovu standardizaciju jer su željeli postići jezično jedinstvo što većeg broja južnih Slavena. Babić priznaje da »ideja jezičnoga zajedništva potekla je od iliraca [...]. U znanstvenome radu živjela je sve negdje do prije četrdeset godina« (146). Također priznaje: »Vuk Karadžić bio je u svoje vrijeme cijenjena ličnost u cijeloj Europi pa i u Hrvatskoj« (146), do danas je Karadžić počasni građanin grada Zagreba (147). Iako kaže da je Vukovo djelo bilo potpuno na razini ondašnje znanosti pa »ne biti vukovcem u to doba, značilo bi opirati se znanosti« (149), ipak napada hrvatske vukovce. Tvrdi da su oni »nevolje« (133–136) jer »oni su, a ne Karadžić nastojali da dotadašnji hrvatski književni jezik preusmjeri na srpski jezični kolosijek, ali u tome nisu uspjeli« (136–137). Kaže da su ga »preusmjerivali na srpski jezični kolosijek« »zbog velike vrijednosti dubrovačke književnosti iako ima i drugih razloga, ali su oni manje važni« (136) — ti drugi razlozi koje prešućuje su nastojanje da se ujedine južni Slaveni (Hrvati, Slavonci, Dalmatinci, Dubrovčani, Srbi, Bosanci itd.) i činjenica da im je svojom lingvističkom djelatnošću Vuk Karadžić bio uzor. Tvrdi da hrvatski vukovci nisu uspjeli preusmjeriti jezik — znači, u Hrvatskoj danas ne postoji standardni ije-kavski štokavski jezik, nego dalmatinska regija u školama uči čakavski, ima radio, televiziju i novine na čakavskom, zagrebačka regija u školama uči kajkavski i ima radio, televiziju i novine na kajkavskom, a slavonska regija jedina ima sve to na štokavskom. Babić je svjestan da je izrekao nebulozu jer odmah kaže »Znam, ta će misao u mnogim ušima zazvučati sablazno, mnogi će se pobuniti jer se dosad trubilo da su uspjeli, što djelomično i ja priznajem« (137).

Osim toga, ako navodno nisu uspjeli, zašto se onda kod današnjih nacionalista poput Babića diže »tolika povika na hrvatske vukovce« s tvrdnjom »jedan je od velikih grijeha hrvatskih vukovaca što su hrvatski književni jezik nastojali izjednačiti sa srpskim« (144, 145). Babić uvjерava: »Mislim da je i u općoj svijesti jasno da je povika opravdana« jer »je jasno da su oni na stranputici koja je nanosila štetu hrvatskoj kulturi time što su potpuno zanemarili cijelu dotadašnju hrvatsku književnost« (144). No nije moguće uzeti štokavski za nadregionalni standardni jezik a da se samim tim činom ne zanemari regionalna kajkavska i čakavska književnost. I u Srbiji je Vukova standardizacija jezika značila zanemarivanje tekstova pisanih na slavjanoserbskom.

Babić želi o hrvatskim vukovcima pokazati čitateljima »koliko su oni zaborazdili stranputicom« (145) pa prigovara jednom od njihovih najznačajnijih predstavnika Tomi Mareticu da navodno ne koristi prave hrvatske riječi odnosno da izostavlja *p* na početku riječi. Kao dokaz tvrdi da u Mareticevoj Gramatiki »primjer: *vuci došli te zaklali moga čelca* (465) nerazumljiv je i kad stavimo *p, pčelca*, jer se to hrvatski kaže *košnica*, ali i tada primjer ostaje stran: *vuci zaklali košnicu*« (158). Međutim, očito *čelac* znači ovan na čelu stada ili neka

druga životinja na čelu stada. Samo totalno zaslijepljeni purist će doći na ideju da su vuci zaklali pčelu.

Babić se iščudava što Maretićeva Gramatika sadrži određeni broj primjera koje bismo mi danas smjestili u govor sela: »Postavlja se opravданo pitanje kako se to moglo dogoditi. Ta ipak je Maretić školovan u Hrvatskoj, izrastao iz hrvatske kulture« (158). Babić zaboravlja da je ta kultura prije 150 godina bila drugačija nego danas (Maretić je rođen 1854.).

Želi umanjiti zasluge hrvatskih vukovaca za današnji standardni jezik pa kaže da zahvaljujući zagrebačkoj filološkoj školi u 19. st. a ne zahvaljujući vukovcima »dobili smo u ruke književni jezik« (133). A na istoj stranici priznaje da su zagrebačku filološku školu pobijedili hrvatski vukovci. Kako bi zagrebačku filološku školu prikazao značajnjom ističe da »do zagrebačke filološke škole Hrvati nisu imali ustaljena pravopisna pravila [...]. Zagrebačka filološka škola provela je prilično sustavno morfonološko načelo i ono je trajalo do pobjede hrvatskih vukovaca« (140) — no to znači da je »trajalo« deset godina. Osim toga i sam priznaje da »zagrebačka filološka škola nije prevladala na cijelome hrvatskom jezičnom području« (140). Kad smo već kod teme pravopisa, Babić priznaje da su Srbi u prvoj pol. 19. st. imali baš onakav pravopis prema kakvom se sada Babić kreće sa svojim pravopisom (143).

Ako netko bilo u Hrvatskoj bilo u inozemstvu ukazuje na činjenice i zaključuje da Hrvati, Srbi, Bošnjaci i Crnogorci govore jednim jezikom, Babić odmah kaže da politika стојиiza toga (12), da to tvrde »iz različitih interesa« (12), samo da čitatelj slučajno ne bi razloge zašto ovi to tvrde tražio u nečem drugom, npr. u objektivnom sagledavanju stvarnosti. Na kraju krajeva, svatko može vidjeti da sasvim nepoznati Srbi, Hrvati, Bošnjaci i Crnogorci kad se negdje sretnu mogu bez ikakvih jezičnih problema razgovarati jedni s drugima.

Babić se deklarira da politiziranost smatra nečim negativnim: »Lingvisti su naime zapetljani ili su se zapetljali u politiku i potrebno je još dosta razgovora i prilično vremena dok se iz politike ispetljaju i uzmognu svoje normalne poslove raditi u miru« (82). Istovremeno kaže o svojoj (i Katičićevoj, Ladanovoj itd.) kritici Rječnika dviju matica: »Da smo mi polazili i s političkih gledišta, ne treba i ne može se nijekati« (83). Istimče da »najbolji političar među nama bio je Brozović« (165), čime i sam priznaje da su bili političari a ne lingvisti.

Babić se deklarativno zalaže za odvajanje političke strane od lingvističke: »političko-pravno-ustavna i lingvistička. Prva se dakle može, a katkad i mora odvajati od druge« (85). A kad njemu dokažu da mijesha te dvije strane i da se bavi prvenstveno politikom, onda kaže: »prigovarati jezikoslovima normativcima da se u jezičnim poslovima bave i politikom, sasvim je promašeno i besmisleno« (123).

Netočno tvrdi da »normativni članci po naravi stvari tiču se i politike« (125) — norma se ravna prema upotrebi a ne prema politici. Ali Babić nema znanstveni pristup normi. I sam priznaje da za njega normiranje »nije i ne može biti samo objektivan znanstveni postupak, nego je jednim dijelom i sub-

jektivan čin [...]. To je politički aspekt jezične problematike« (60). No, u lingvistici se normiranje ravna prema upotrebi, i stoga nije subjektivan čin.

Za Babića je norma on sam, a jezična upotreba ostalih milijuna Hrvata ne igra nikakvu ulogu za njegovu normu. Ne obazirući se na jezičnu praksu i ne navodeći nijedan argument, on subjektivno nameće, npr. »nema nikakva razloga da se u hrvatskoj varijanti dopusti kao normalan izraz *idem kod liječnika*« (60). A na drugom mjestu i sam priznaje da je negativno normirati »po subjektivnoj ocjeni« i da je potrebno služiti se »strogom informativnošću i objektivnošću« (75).

Kad inozemni autor zamjeri takvoj subjektivnosti i konstatira o današnjoj jezičnoj situaciji u Hrvatskoj »da sve ide prema jezičnom totalitarizmu«, Babić to komentira kao »podosta zbrkane misli« i tvrdi da takvi autori »ne žele normalnu stabilizaciju« jezika (15). A upravo je Babić taj koji ne želi stabilizaciju jezika jer stalno radi protiv nje: on destabilizira jezičnu upotrebu zabranjujući uobičajene riječi i namećući neuobičajene. Jednako postupa i s pravopisom: o svom pravopisu ističe kao pozitivno svojstvo da je »5. izdanjem pravopisa norma stabilizirana, uklonjene su određene dvostrukosti koje su izazivale veće probleme« (21). Dakle, stabiliziranost smatra pozitivnim svojstvom i sebe predstavlja kao nekoga tko teži stabilizaciji i uklanja dvostrukosti. A upravo on je taj koji je prethodno i u pravopis uveo dvostrukosti i destabiliziranost. Primjer destabilizacije je i Babićevo uvodenje *ne ću*, o čemu kaže: »Kad smo mi poslije 1990. u punoj slobodi piređivali 2. izdanje Hrvatskoga pravopisa, razmotrili smo i to pitanje i vidjeli da mnogi nipošto ne prihvaćaju pisanje *neću*, *nećeš*« (162). Ne kaže koji su to »mnogi«, a ne može ni reći kad dobro znamo da su svi u Hrvatskoj, uključujući i samog Babića, desetljećima stabilno pisali *neću*.

Budući da Babić normu vidi u obliku sebe, uvjerava čitatelje da »ono što hrvatski i srpski standardni jezik čini konkretnima jest norma. Norma jasno određuje što kojemu od njih pripada. Brozović je dobro naglasio da to nije samo preskriptivna norma, nego i norma jezičnog osjećaja« (26). Kao u svojim prethodnim knjigama, i u ovoj se Babić kod svojih proizvoljnih zabrana riječi poziva na hrvatski jezični osjećaj, skrivajući sebe iza navodnog hrvatskog jezičnog osjećaja: »hrvatski jezični osjećaj ne dopušta da se upotrebljavaju« riječi koje Babić ne želi da se upotrebljavaju. Istovremeno o tom osjećaju kaže da »je sedamdeset godina hrvatski jezični osjećaj [...] bio razaran i dobrim dijelom razoren« (15). Ako je tako, onda ga Babić ne može imati. Ponovo kaže da »normalan hrvatski osjećaj« odgovara stanju od »prije 1918. godine« (15), no, kao što sam već rekla, tekstovi od 1900. do 1918. pokazuju da je ondašnji »hrvatski osjećaj« uključivao sve one riječi koje Babić danas želi izbaciti iz tog osjećaja.

Tvrdi da su 1940. u razlikovnom rječniku »Guberina i Krstić u određivanju razlika dobro postupili kad su se oslonili na hrvatski jezični osjećaj« (26). Na drugom mjestu priznaje kako »da bi jezikoslovje moglo dati prave odgovore, mora jezični osjećaj objektivizirati, a to znači uzeti u obzir jezične osjećaje velikoga broja pojedinaca« (105). A upravo to Guberina i Krstić nisu učinili: »Guberina i Krstić u sastavljanju svoje knjige vodili su se svojim jezičnim osjeća-

jem, a nisu ga ni pokušali objektivizirati. Odatle neke pogrješke u knjizi, pogotovu u rječniku« (105). Time su potvrdili da su nestručnjaci: »Nestručnjak polazi od svoga jezičnoga osjećaja, ali valja znati da je to subjektivni osjećaj« (201).

Svjestan je da je za opis jezika presudno što većina upotrebljava, a ne što pojedinac želi da se upotrebljava: »Svatko ima pravo na svoj jezični osjećaj, ali kriterij za ocjenu nije osobni jezični osjećaj nego opći hrvatski pa treba provjeriti što drugi osjećaju« (191). Zašto onda Babić to ne provjerava? On prigovara drugima kad koriste riječi koje većina upotrebljava. Tako predbacuje Aralici da nema hrvatski jezični osjećaj jer je napisao da će se *brinuti o nekome* (178). Novinarki koja piše sport prigovara da »nema dobar hrvatski jezični osjećaj. Zaključujem to po tome što piše sport, a ne šport« (240). I drugom novinaru zamjera »što piše *sport, generacija*, iako bi bolje bilo *sport, naraštaj*« i što koristi »onaj nesretni genitiv iz kojega smo nastojali izaći, a još nismo u potpunosti izašli« (242) — usput rečeno, Babić potvrđuje i vlastitim primjerom da iz genitiva nismo izišli jer naslov ove njegove knjige *Hrvanja hrvatskoga* je u tom »nesretnom genitivu« (da je proganjanje genitiva neosnovano, pokazala sam u prikazu prethodne Babićeve knjige u *Književnoj republici* 5–6, 2003, str. 161–173, a nakon Babićeve reakcije u br. 9–10, 2003, str. 75–77 i u mom odgovoru u br. 5–6, 2004, str. 217–226). Trećeg novinara grdi da »onečišćuje« jezik, »otupio nam je jezični osjećaj« (244).

Prema Babiću postoji ne samo specijalan hrvatski osjećaj, nego i specijalan hrvatski mozak. Taj mozak se raspoznaje po tome što smišlja »golemnjake«: kad bi novinarka imala hrvatski mozak, »rekla bi bar golemnjak. U tome bi smjeru mislio hrvatski mozak« (245). Babić hvali pojedince koji »su malo napregnuli hrvatski mozak i smislili dobru riječ« (240). Istina, ta »nastojanja Ladan — László nailaze na velika nerazumijevanja« (236). Čak ni Hrvatska lutrija ih ne prihvaća: »kad su čitatelji Jezika predložili 239 hrvatskih naziva, Hrvatska lutrija nije htjela prihvati ni jednoga od njih, njoj je najbolji strani naziv« (242).

Babić se zalaže za izmišljjanje riječi (58), »da se stvaraju domaće riječi« (15). No ako je neku riječ tek potrebno stvoriti, onda ona nije domaća jer domaće je ono što je već prošireno i uobičajeno u upotrebi. Ali Babić se, suprotno svim lingvističkim pravilima, ne obazire na upotrebu. Svoje nasilje imenuje »popravljanjem jezika«, a temelj su mu i svetinja razlikovni rječnici, od Guberevine do Brodnjaka (183). Na drugom mjestu priznaje o razlikovnim rječnicima: »Što je srbizam u hrvatskome jeziku, to je teško odrediti i zato se jezikoslovci od imena i ne bave pisanjem razlikovnih rječnika« (202).

Prema Babiću treba probati izbaciti svaku riječ iz jezika jer jedino tako se može otkriti što nije srbizam. Naime, samo riječi koje se nikako ne daju izbaciti moraju se silom prilikom prihvati kao nesrbizmi. Takva je npr. riječ *krst*: »Uzaludno nam je izbjegavati osnovu krst jer je, kao što vidimo, ne možemo izbjegići, a to onda znači da nije srpska« (192). Babić preporučuje da se »pohraćivanje prepusti znalcima« poput njega (183). On se želi »riješiti« riječi, a

»rješavanje« se dogada tako što »hrvatski jezični osjećaj nije dopuštao da ti srbizmi opstanu u hrvatskome književnom jeziku iako je bilo hrvatskih pisaca koji su ih upotrebljavali i prije 1918.« (184). Opet se poziva na hrvatski jezični osjećaj kao na nekakvu silu odozgo da bi se prikrilo kako jedan konkretni čovjek stoji iza progona riječi. Priznaje da mu čak i upotreba kod pisaca prije 1918. ruši tezu da su srbizmi. Tu tezu mu poriče i upotreba kod suvremenih pisaca, npr. navodi Slobodana Novaka kako ih koristi.

Inače Babić uzima u obzir samo osjećaj »dobrih« hrvatskih pisaca i optužuje Maretića što je za gramatički opis jezika »oslonac uvijek tražio u govoru naroda, a to je onda značilo u govoru neobrazovanog naroda« (159). Pritom Babić zaboravlja da je i neobrazovan narod u stanju govoriti vrlo dobro. Također zaboravlja ono što se Babiću, kao puristu, ne bi svidjelo: obrazovani pisci bili su u Maretićevu vrijeme pod mnogo većim utjecajem njemačkog i latinskog jezika nego neobrazovan narod. Zamjera što Maretić »nikada nije donosio pravila 'ako nije bio uvjeren da narod tako govorí'« (159). No takav Maretićev stav samo potvrđuje da je on već prije 100 godina bio daleko ispred Babića danas. Babić predbacuje Maretiću da »polazi od sumnje u ikakvu vlast književnika u jeziku. Tu se nikako ne može govoriti o modernome shvaćanju književnog jezika« (159). Međutim, suprotno je istina, jezik književnih djela je samo jedan od funkcionalnih stilova jezika, ravnopravan s ostalima: novinskim, znanstvenim, administrativnim, razgovornim. Babić tvrdi o Maretiću da »je duboko zabrazdil« (160), a da su Babić i njegove kolege »napredovali u spoznajama« (160). No suprotno je točno: oni su itekako nazadovali jer ne gledaju jezik većine govornika. Babić s jedne strane kaže da nešto »ne može biti sumnjiva riječ jer ju upotrebljavaju hrvatski pisci« (198–199), a s druge strane kritizira upotrebu riječi i kod hrvatskih pisaca, npr. kod Aralice, Novaka itd. Vlastiti kriterij »upotreba kod pisaca« odbacuje i kad se radi o riječima kod Krleže, Ujevića, Nazora itd. A što je najvažnije, zaboravlja onih 99% Hrvata koji nisu pisci.

U svojoj ocjeni rječnika suvremenog standardnog jezika čitateljima nudi i rječnik kajkavskog jezika koji je »došao do riječi *pedesetoletni*«, preporučujući ga jer »je u odmjeravanju hrvatskosti pojedinih riječi dobar orijentir« (18). Pa da, kao što se vidi i iz riječi *pedesetoletni*, taj rječnik može dobro doći za uvježbavanje ekavice i može čitatelje uvjeriti da je ekavica hrvatska. Babić preporučuje kajkavski rječnik iako suvremeni standardni jezik u Hrvatskoj nije kajkavski nego štokavski. Mogao je onda mirne duše preporučiti i slovenski rječnik. I zaista, Babić procjenjuje da je nešto »potencijalna hrvatska riječ, pogotovo što i u slovenskom nalazimo« istu riječ (191). Ali u slovenskom nalazimo i januar, februar itd., u slovenskom nalazimo i ekavicu, što znači da su i oni potencijalno hrvatski.

Kod svojih procjena Babić računa na podršku hrvatske vlade. Reklame u Zagrebu procjenjuje ovako: »Nije za pse i Hrvate. Za pse nije jer nije, za Hrvate nije jer nije napisano njihovim jezikom« (252). Žali se da je jezik »uzalud zaštićen i Ustavom Republike Hrvatske« (251), traži od vlade da još više podupire Vijeće za normu koje sprovodi Babićeve ideje. Optužuje ministarstvo (16) da

mu ne pomaže dovoljno u pozivanju na ustanak: »Nekad je zbog madžarskih natpisa u Zagrebu izbila buna. [...] Ne želim pozvati Zagrepčane da s jajima i kravljin kolačima odu u Frankopansku, [...] želim samo da [...] ne ulazi u tu i takve trgovine, da sam ne kupuje u njima ništa, da upozorava svoju rodbinu, prijatelje da i oni postupe tako« (252).

Po Babiću smiju se upotrebljavati samo one riječi kojima on utvrđi hrvatski pedigree i izda »hrvatsku domovnicu« (191). Sa zadovoljstvom primjećuje kako »mnogi se boje da ne bi upotrijebili koji srbizam, što je dobro« (173). Međutim, na drugom mjestu priznaje: »i danas u raspravama o hrvatsko–srpskim jezičnim razlikama često prevladava jednostavno shvaćanje: *x* je hrvatski, a *y* je srpski. A često u praksi tako nije jer ima mnoštvo primjera da je dio iksa i srpski, a dio ipsilona i hrvatski [...]. Ta isprepletanja jezične stvarnosti mnogi ne priznaju« (103). Svaka jezična jedinica je »kao crijepl na krovu, od kojih jedan uvijek zahvaća drugi. Pa takav je i odnos prema srpskomu jer hrvatski nije jednostavno kineskim zidom ograden od srpskoga, ne da se jednostavno odsjeći: srpsko jedno, a hrvatsko drugo jer je mnogošta prepleteno, uostalom većina je zajednička« (200).

Iako je svjestan da su riječi zajedničke, proglašava 1966. *prevazići* za tipično srpsku riječ, i to »unatoč hrvatskim potvrdama« (37, 90). O svom očitom krivotvorenu jezične prakse kaže: »mislim da bi se u tome sa mnom složili svi hrvatski lingvisti« (90). I zaista, trideset godina kasnije Pranjković u *Hrvatskom slovu* (17. 11. 1995, str. 5) po uzoru na Babića proganja istu riječ. U nekim stvarima Pranjković ide i korak dalje od Babića, npr. tvrdi da su se novine *Borba* prevodile (*Književna republika* 1–2, 2004, str. 186–187), dok Babić priznaje da se ne može govoriti o prevođenju nego o prilagodavanju: »'Borba' od god. 1948. izlazi i u zagrebačkom izdanju jezično prilagođenom sredini za koju je namijenjena. Takvih bi se primjera moglo navesti više« (32).

Pored protjerivanja uobičajenih riječi, Babić uvodi i forsira zastarjele riječi. Inspirirani njegovom djelatnošću, nastaju u Hrvatskoj jezični savjetnici kao na tekućoj vrpcu. Od 1990. izišlo je čak petnaestak jezičnih savjetnika, što i Babić zapaža kao abnormalnost: »Mislim da je ta pojавa već dosta karakteristična, ako ne i specifična za hrvatski jezik« (19). Pojedince koji kritiziraju ta pretjerivanja Babić optužuje za nerazumijevanje: »neka pretjerivanja na tome području nailaze na veliko nerazumijevanje pa i zlonamjerno tumačenje« (15). S obzirom da je Babić i idejni i praktični voda pretjerivanja, ne čudi što kritiku želi prikazati kao zlonamjernost.

Nameće zastarjele riječi premda je i sam svjestan da »jedan je od aksioma suvremene lingvistike: prošla stanja ne mogu biti mjerilom za suvremeno stanje« (91). S jedne strane ističe kako je bitno razdvajati suvremeno stanje jezika od prošlih (102), a s druge strane radi suprotno, poziva se na navodna prošla stanja kako bi nasilno mijenjao suvremeno stanje. Ne obazire se na proširenost upotrebe neke riječi iako je svjestan da je proširenost upotrebe kriterij da li je nešto dio jezika. Naime, i sam kaže da riječi »neosporivim dijelom jednoga književnog jezika postaju tek kad uđu u opću upotrebu, u samo središte jezične

prakse« (91–92). Priznaje da je nametanje upotrebi negativno jer »sustav narušava«, »nepotrebno kida dobru tradiciju« (183), time se »narušava i norma hrvatskoga književnog jezika i njegov sustav, a to nije mali grijeh« (182). No, zašto onda Babić stalno čini taj veliki grijeh?

Kaže da Hrvati u razgovornom jeziku upotrebljavaju *neko*, *ko*, *niko*, ali ne i u standardnom jeziku (92). Međutim, razgovorni jezik je dio standardnog jezika jer kad ne bi bio, onda ne bi mogli razgovarati ljudi iz Zagreba s onima iz Osijeka. Nakon što je priznao da se u gore navedenim riječima u Hrvatskoj ne izgovara *t*, nešto kasnije tvrdi da je isti taj izgovor u Srbiji dokaz da se radi o različitim jezicima (111). Kaže da je izgovor bez *t* nametanje, i to neuspjelo: »nije uspjelo ni *niko*, *neko*... umjesto *nitko*, *netko*..., bez obzira što su Hrvati govorili te riječi bez *t*« (139). Ne navodi dokaze za »nametanje«, a nije jasno ni kako je širenje izgovora bez *t* »neuspješno« kad je pedesetak stranica ranije priznao da je prošireno. Još jednom izbacuje razgovorni jezik iz standarda: »Kao što trebamo imati najmanje dva odijela, tako trebamo imati najmanje dva jezika, razgovorni i književni« (229). A na drugom mjestu priznaje neizmernu važnost govorenog jezika i za svakodnevnu praksu i za istraživanje jezika: »ne moram gledati u milijunske korpuše, koji ionako nemaju govorene i filmske primjere pa bi me mogli razočarati« (234). Istiće kako je i u lingvistici važnost govorenog jezika odavno poznata jer već »mladoslovničari su bili svjesni da pismo daje nesavršenu sliku živoga govora« (149). Hvali jednoga od njih koji »to izriče i jednom lijepom pored bom: 'Pismo se odnosi prema jeziku kao gruba skica prema slici u boji izvedenoj s najvećom pomnjom'« (149).

Bez obzira na govor a i na pismo Babić stalno želi protjerivati iz jezika: »ako za isti pojam imamo u jeziku dvije riječi [...] jedna je od njih suvišna, balast. A koja je od tih dviju? Hiljada, jer je tudica« (195). Bez dokaza tvrdi da postoji balast u jeziku i subjektivno proglašava riječi »tudicama«. Kaže da »normiranje znači biranje« (196), i to biranje za odstrel. Proglašava riječi nehrvatskim iako ih upotrebljava većina Hrvata: »Hrvati obilno upotrebljavaju riječi *špajza* i *putar*, a ipak ih nitko ne priznaje onako hrvatskimima kao *smočnicu* i *maslac*« (92). Prvo, kako zna da nitko ne priznaje *putar* hrvatskim. I sam navodi *imati putra na glavi*, gdje se *maslac* ne može ni upotrijebiti (208). Drugo, oni koji *špajzu* smatraju nehrvatskom naučili su to u školi, a školske udžbenike napisali su Babićevi istomišljenici. Sad se Babić poziva na te bivše učenike kao dokaz ispravnosti svojih tvrdnjija, a on je u njih usadio takvo shvaćanje.

Protivno lingvističkim spoznajama Babić odbacuje prirodni razvoj jezika. Syjestan je da se druge jezične zajednice ponose suprotnim pristupom: »Mi jezik puštamo da se prirodno razvija« (175). Budući da prirodni razvoj isključuje Babićeve intervencije, Babić zastrašuje svoju neuku publiku tvrdnjom da ne bi bilo jezika kad Babić ne bi njime upravljaо: »To prirodno zvuči mi za književni jezik neprirodno jer se književni jezik ne može prirodno razvijati, prirodni razvoj njegov je razor. On mora biti svjesno upravljan, inače ga nema« (175). Za svoju tvrdnju, naravno, nema dokaza. Babiću je bitno da upravlja, a smjer upravljanja je mijenjao malo na jednu malo na drugu stranu. Zato i ne vidi ne-

kakvu bitnu razliku između svog članka u kojem zahtijeva prisilno uklanjanje razlika *Uklanjanje hrvatsko-srpskih jezičnih razlika* i članka u kojem se zalaže za pravljenje razlika *Htijenja i ostvarenja Novosadskog dogovora* (55). One čitatelje koji te članke gledaju kao bitno različite optužuje za »padanje iz krajnosti u krajnost« (55). Riječ zaista i jest o padanju iz krajnosti u krajnost, ali o Babićevom. O članku *Uklanjanje...* priznaje da je isti smjer nastavio i narednim tekstrom, gdje »sam to dopunio člankom *Zvučnik, glasnogovornik i varijante* u kojem sam istim postupkom nastojao da uklonim još jednu hrvatsko-srpsku jezičnu razliku« (56). O tim svojim člancima kaže da su »normalan put u zbljeđenju naših varijanata na znanstvenoj i načelnoj osnovi i toga će se puta i ubuduće držati« (56).

Uz to se hvali vlastitom etičkom dosljednošću: »Napisao sam preko 150 članaka, nekoliko studija i knjiga i nisam se u bitnom morao ni znanstveno korigirati, a etički ni u sitnici« (55). Hvali se i kako je uspješno protjerao *red vožnje* iz Hrvatske i zamijenio ga *voznim redom* (188). A kad ga upozore na nedosljednosti *vlek* a ne *voz* iako ne postoji *vlačni red* nego *vozni red*, onda se on poziva na to da jezik ima svoju logiku (187), ne spominjući sebe kao nekoga tko zabranjuje i proganja riječi pa zbog toga nastaju nedosljednosti u jeziku. Odgovornost prebacuje na to što je navodno »sustav u jezika često supletivan« (188). Ni ta tvrdnja nije točna jer jezični oblici u supletivnom odnosu su iznimno rijetki naspram oblika u nesupletivnom odnosu. Kaže »ako *prvenstvo* nije srbizam, onda ne može biti ni *prvenstveno*« (189) — to naravno znači da ako *voziti, vozna karta, vozni red* nisu srbizmi, onda to ne može biti ni *voz*.

Priznaje da »ne valja sve odmjeravati prema srpskome« (188), a on to stalno radi. Svestan je da »jezik je složen organizam, zato u jezičnim ocjenama valja biti oprezan da ne bismo krivo sudili« (194). Usprkos tome, stalno iznosi radikalne jezične ocjene zahtijevajući izgon riječi iz jezika. Nakon što neku riječ stavi na crnu listu pa ljudi ne znaju kako da bez nje imenuju stvari, onda on kaže »neka nešto smisle i drugi. A da se može smisliti, sumnje nema« (240). Ono što smisle on će prihvatići »samo ako se proširi, i to bez nametanja« (191).

Kaže da su »tudice« »velika nevolja« (246). Uzrujan je jer »mnogi ne vide opasnost da se hrvatski jezik utopi u engleskome [...] opasnost da se pretvori u ružan hrvatski« (209). Preporučuje »praktično pravilo koje sam više puta isticao: ne trebaju nam nepotrebni i neprihvatljivi angлизmi« (213). A već u sljedećoj rečenici kaže da »i to pravilo ima velikih slabosti jer ga je u praksi teško odrediti: koji su to nepotrebni i neprihvatljivi angлизmi?«. Znači, priznaje da njegovo pravilo nije praktično. Kad netko kritizira njegov purizam, Babić kaže: »Nije to nikakav purizam pojedinih hrvatskih lingvista, nego normalna težnja za svojim izrazom pretežne većine pripadnika hrvatske varijante« (59). Ako je to »normalna težnja« »većine«, kako je moguće da se Babić osjeća duboko iznevijeren od te većine usred Zagreba? Naime, o međunarodnom festivalu u Zagrebu Babić uzrujano piše: »Nigdje hrvatskoga jezika, a ipak je to hrvatska, zagrebačka priredba. Time je povrijeden Ustav Republike Hrvatske koji kaže da je u Hrvatskoj u službenoj upotrebi hrvatski jezik. [...] hrvatski je jezik tako

ponižen u Hrvatskoj u njezinu srcu, u Zagrebu« (219). Kako se nitko od organizatora »nije sjetio da je sramota da hrvatska priredba usred Hrvatske, usred Zagreba nema hrvatsko ime« (219). O sponsorima kaže »prava je sramota što daju novac za ponižavanje hrvatskoga jezika« i »kakve su to hrvatske kulturne ustanove koje daju novac za priredbe nekulturnoga naziva?!« (220). Proziva na odgovornost: »Zar se smije bez posljedica u Zagrebu, glavnome gradu Hrvatske, lijepiti plakate samo na tudem jeziku?«. Traži da država kazni sve te Hrvate tvrdeći da »krše hrvatski Ustav« (220). Žali se da ministarstvo i sudstvo nisu dovoljno brzi u kažnjavanju: »pravnici spavaju kad se javno krše prava hrvatskoga jezika« (220). Očajava što »tako su gledatelji, najviše mladi, hrleći na taj festival trovani kolonijalnim mentalitetom njegova naziva« (220). Taj naziv je »nakarada od naziva«. Festival s takvim nazivom »nije samo velika kulturna sramota, nego je početak sumraka hrvatskoga jezika«. Mi »ulazimo u novu veoma ozbiljnju fazu obrane hrvatskoga jezika«, u kojoj će »ovaj uzbudni vapaj doći do ušiju onih koji ga trebaju čuti i do srca onih koja ga trebaju osjetiti da Hrvatima hrvatski jezik treba biti na jednom od prvih mjestva u očuvanju hrvatskoga identiteta« (221). Inače, na početku ove teme Babić hvali samog sebe kako je »kao jezikoslovac naučio jezične pogreške i nesklapnosti primati stručnjački mirno« (215).

Ponovo podmeće da jezik čuva identitet nacije, usadjujući takvo shvaćanje u Hrvate, iako to nije točno jer onda Austrijanci ne bi imali identitet, Amerikanci također, Švicarci, Australijanci, Kanadani i brojne druge nacije. Ponovo nacionalistički optužuje druge narode da nameću zlo nevinoj hrvatskoj naciji: »bolest amerikanizacije hrvatskoga jezika širi [se] kao kopnica (sida), zahvaća Hrvate u njihovu neznanju, da ne kažem nevinosti« (215). Srbi su mu krivi za sve, pa i za engleske riječi u Hrvatskoj, iako ih sami Hrvati dobrovoljno uzimaju u upotrebu: »Srbi su nam sedamdeset godina zatirali hrvatski jezični osjećaj, među ostalim i osjećaj da u prvom susretu s tudicom pomislimo kako bi se to moglo hrvatski reći« (214).

Jezik na današnjim festivalima u Hrvatskoj je za Babića »nagrda« (217) jer je »zatajio hrvatski jezični osjećaj« (217). I jezik u Hrvatskom saboru je takav jer »je Hrvatski sabor izgubio hrvatski jezični osjećaj« (218). Ovo je doba »većega razora jezika« (217) jer ne slušaju dovoljno Babića koji »potičem hrvatski jezični osjećaj« (222), »to su posljednji trzaji zdravoga hrvatskoga jezičnog osjećaja« (216), »blagi melem za ranjeno srce« (218).

Žali se što se svaka njegova infantilna novotvorenenica »ne probija tako glatko kao što se probijaju tudice, jer po našem kolonijalnom mentalitetu tuđe je slade« (232). Zanimljivo je da na drugom mjestu kritizira »borbene čistunce« (103–104), iako je on glavni među njima. Svestan je i da je borbeno čistunstvo negativno za naciju »jer to bi značilo zavlačiti se u štetni izolacionizam« (93), a ipak ga svim mogućim sredstvima zastupa.

Ako netko to kritizira, Babić odmah lijepli etiketu da je ta kritika uzrokovana »nelingvističkim razlozima« (55), dakle proglašava kritičara politički ne-podobnjim. A kad Babić želi kritizirati, onda ističe da je kritika pozitivna stvar

i da pojedino djelo »ne smije prešutno, javnom pohvalom ili političkim žigom postati lingvistička svetinja jer bi to onemogućilo normalan rad na istinskoj jezičnoj kulturi« (80). Kad netko napadne Babića, on se brani tako da ovoga optužuje da je napao čitav hrvatski narod (59). No dovoljno je citirati Babića da bi se dokazalo kako stalno piše kontradikcije. Npr. jedan hrvatski lingvist citira kako je Babić branio Vuka Karadžića od kritike Milke Ivić. Babić se u ovoj knjizi brani da to treba razumjeti u kontekstu onoga vremena jer »nitko u ono vrijeme nije smio govoriti ružno o Vuku Karadžiću« (164). No, kako nitko nije smio kad i sam priznaje da je Milka Ivić kritizirala Vuka Karadžića, a on, Babić, ga je pred njom branio. Babić ozbiljno računa s tim da piše za imbecile.

U predgovoru ističe: »knjiga je nabijena podatcima« (8), ponavljajući to više puta, npr. i u članku iz 1968. otisnutom ponovo u njoj. To znači da već četrdeset godina Stjepan Babić mora svoje čitatelje uvjeravati da je kod njega sve »nabijeno podatcima« jer oni sami neće doći do takvog zaključka kad čitaju njegove tekstove. U najelementarnije podatke ubrajalo bi se da navodi bibliografske podatke radova koje citira. Ali ne, on i sam priznaje da čak ni to nije činio u knjizi (8). Svojstva koja nedostaju njegovim tekstovima nalaze se u njegovom samohvaljenju već desetljećima, npr. iste rečenice ponavlja u članku iz 1968., pa u članku iz 1969., pa u ovoj knjizi (41, 56): »Svoj sam članak pisao vrlo pažljivo, promišljeno [...]. Osim toga nastojao sam subjektivnost svesti na najmanju moguću mjeru, objektivnost postići najvećom mogućom dokumentiranošću i zato sam članak upravo nabio podatcima«. Sam ocjenjuje svoje primjere: »pokazat će to na nekoliko jasnih primjera« (122). Tehnika ujveravanja čitatelja glasi: »to ne može nitko zanijekati ako teoretski sve dobro promisli« (123) — dakle, čitatelj ne treba ni pokušati nijekati jer to bi samo značilo da nije dobro promislio. Nadalje: »postupak nije znanstven, a da zaista nije, u to ozbiljan nitko sumnjati ne može« (89) — znači, čitatelj ne treba ni pokušati sumnjati jer to bi samo značilo da nije ozbiljan. A »da bi svakomu bilo jasno, evo u čemu je slaba strana takvog postupka« (88) — ako čitatelju ipak nije jasno, ne smije to reći jer to bi značilo da je ispod razine svakoga.

Osim što hvali sebe, Babić hvali i svoje istomišljenike Težaka i Brozovića. Hvali i Brozovićevu kćerku i Brozovićevog nečaka. Od čitavog *Hrvatskog enciklopedijskog rječnika* hvali samo one dijelove koje su napravili Brozovićevi rođaci (17). Akademijinu gramatiku kojoj su autori on, Brozović, Težak itd. hvali zato što su »pisali je prvi naši jezikoslovci« (20). Brozovića uzdiže u nebesa jer »njegova plodna lingvistička misao obogatila je suvremenu znanost spoznajama koje otvaraju nove vidike« (23). Zaista, nove vidike bi mnogima u Hrvatskoj mogle otvoriti Brozovićeve riječi da »hrvatskosrpski jezik kao jezik, kao lingvistički fenomen, kao jedan od jezika slavenske porodice, nije ni trebalo izjednačivati: on je oduvijek bio jedan« (*Jezik* 13/2, 1965, str. 38). Babić priznaje da ga je donekle razočarao Brozovićev zaključak da se u Hrvatskoj govori varijanta policentričnog jezika (23). No zašto razočaranje kad ekonomski i kulturno najrazvijenije nacije u svijetu takoder govore varijante policentričnog jezika?

Ali Babić »ne piše da nešto razjasni, da se dođe do istine« (163). On prešuće podatke, zataškava istinu, svjesno laže. Svim sredstvima uništava znanost o jeziku, potiče populizam, demagogiju, politikanstvo i potpiruje nacionalizam. Moglo bi se reći, pa dobro, radi se samo o jednom čovjeku. Ali Stjepan Babić nije bilo koji čovjek. On drži u rukama kompletno hrvatsko jezikoslovje, Akademiju i hrvatska ministarstva. On, njegovi i Brozovićevi biološki potomci odlučuju po tim institucijama, na fakultetima, u institutima. To nije sve: Babićevu ideologiju usvojili su u potpunosti i njegovi navodni oponenti, tako da se Babićev način razmišljanja, njegove riječi i pristup reproduciraju u tekstovima potpisanim tuđim imenom, npr. Pranjkovićevim, Silićevim, Samardžijinim, Tafrinim, a Katičića, Petija i stotine drugih da i ne spominjemo. Svi oni predaju novim generacijama, usadujući im tako Babićeve misli. Njihovi studenti kad završe fakultet odlaze predavati po srednjim i osnovnim školama, gdje prenose Babićeve riječi mnoštvu mladih ljudi. Babićeve riječi su i u školskim udžbenicima s kojima se radi na svim školama u Hrvatskoj, njegov pravopis je od strane ministarstva odobren za škole, njegova gramatika se preporučuje za osnovne škole i za opće obrazovanje, časopis koji je desetljećima uređivao ima preporuku ministarstva za škole. Tako da Babić predstavlja prošlost, sadašnjost i budućnost hrvatskog jezikoslovlja. To jezikoslovje gradi se na svojstvima Babićeve knjige: na laži, prešućivanju, politiziranju, demagogiji i nacionalizmu. Ono čega sigurno nema u takvom jezikoslovju je ono što se ne može naći ni u Babićevoj knjizi — znanost i istina.

SNJEŽANA KORDIĆ